

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomin koulutusohjelma (AMK)

Lapsen osallisuuden toteutumisen systemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa asiakastyössä

Sanni Bäcksbacka
Aino-Aliisa Pellikka

Opinnäytetyö, huhtikuu 2023

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2023
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät

Sanni Bäcksbacka
Aino-Aliisa Pellikka

Nimeke

Lapsen osallisuuden toteutuminen systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa asiakastyössä

Tiivistelmä

Viime vuosina lastensuojelun haasteisiin, kuten suuriin asiakasmääriin ja työntekijöiden vaihtuvuuteen, on pyritty vastaamaan uudistamalla lastensuojelun kenttää systeemisen lastensuojelun toimintamallilla. Toimintamalli perustuu isobritannialaiseen Hackneyn malliin.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten systeemisen lastensuojelun toimintamallin tavoin työskentelevät työntekijät kokevat lapsen osallisuuden toteutuvan toimintamallin mukaisessa asiakastyössä. Tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää systeemisen toimintamallin kehittämisessä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista sisällönanalyysia. Tutkittava aineisto koostui seitsemästä julkaisusta, joissa käsiteltiin lapsen osallisuutta systeemisen lastensuojelun toimintamallin keinoin työskentelevien työntekijöiden näkökulmasta.

Tulosten perusteella työntekijät pitävät lapsen osallisuutta tärkeänä, ja he omaavat keinoja, joilla edistää osallisuuden toteutumista. Systeemisen toimintamallin ei kuitenkaan koettu merkittävästi edistäneen lapsen osallisuutta, vaikka paikoin asiakkaita oli tavattu tiheämmin ja asiakkaiden koettiin hyötyneen mallista. Suurimmaksi haasteeksi koettiin asiakasmäärät ja asiakkaiden tapaamiseen käytettävän ajan puute.

Kieli
suomi

Sivuja 47
Liitteet 3
Liitesivumäärä 11

Asiasanat

systeemisen lastensuojelun toimintamalli, lastensuojelu, lapsen osallisuus

THESIS
April 2023
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors
Sanni Bäcksbäcka
Aino-Aliisa Pellikka

Title
Implementation of child involvement in systemic practice model for child protection

Abstract

In recent years, efforts have been made to address the challenges of child protection, such as high client numbers and staff turnover, by reforming the field of child protection with a systemic child protection approach based on the Hackney model in the UK.

The aim of this thesis is to find out how workers working in a systemic child protection approach perceive child participation in their work with clients. The aim of the research is to produce information that could be used in the development of a systemic approach. The thesis was conducted as a qualitative study and qualitative content analysis was used as the research method. The research material consisted of seven publications on child involvement from the perspective of workers working with a systemic child protection approach.

The results show that workers consider child inclusion important and have means to promote it. However, the systemic approach was not perceived to have significantly contributed to child inclusion, although in some cases clients were met more frequently and were perceived to have benefited from the model. The main challenge was perceived to be the number of clients and the lack of time available to meet them.

Language
Finnish

Pages 47
Appendices 3
Pages of Appendices 11

Keywords
systemic practice model, child protection, child involvement

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lastensuojelu.....	5
2.1	Lastensuojelun perusteet.....	5
2.2	Lastensuojelua määräävät sopimukset ja lait	6
2.3	Lastensuojelun palvelukokonaisuus	7
3	Systeemisen lastensuojelun toimintamalli.....	8
3.1	Systeemisen lastensuojelun toimintamallin periaatteita.....	8
3.2	Systeemisen lastensuojelun toimintamallin tavoitteet	9
3.3	Systeemisen lastensuojelun ydinelementit	10
3.4	Verkostotoiminta systeemisessä lastensuojelussa	12
4	Osallisuus	13
4.1	Lapsen osallisuus	13
4.2	Osallisuus lastensuojelussa.....	15
5	Aiempia opinnäytetöitä ja tutkimuksia	16
6	Opinnäytetyön tavoite ja tehtävä.....	16
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	17
7.1	Laadullinen tutkimus	17
7.2	Sisällönanalyysi	18
7.3	Opinnäytetyön vaihtoehtoiset menetelmävalinnat.....	19
7.4	Opinnäytetyön vaiheet	20
8	Aineiston keruu ja analyysi	22
8.1	Tutkimusaineisto	22
8.2	Aineiston analyysi	25
9	Tulokset	30
9.1	Organisaatioon ja työntekijöihin liittyvät tekijät.....	30
9.2	Asiakkaan kohtaamiseen liittyvät tekijät.....	33
10	Johtopäätökset	36
11	Pohdinta.....	40
11.1	Opinnäytetyön prosessi	40
11.2	Luotettavuus ja eettisyys	41
11.3	Ammatillinen kasvu.....	44
11.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusideat.....	45
	Lähteet.....	47

Liitteet

- Liite 1 Opinnäytetyön tutkimusaineistoksi valittu aineisto
- Liite 2 Aineistosta valittujen ilmausten esiintyvyys alaluokissa
- Liite 3 Analyysirunko (Organisaatioon ja työntekijään liittyvät tekijät)

1 Johdanto

Lastensuojelun rankka arki, työntekijöiden vaihtuvuus, palvelujärjestelmän toimimattomuus, asiakasmäärien kasvu sekä kustannusten nousu ovat johtaneet lastensuojelun uudistamiseen Suomessa systeemisen lastensuojelun toimintamallin avulla. Systeeminen toimintamalli perustuu Iso-Britanniasta lähtöisin olevaan Hackneyn malliin, ja siinä perheterapeuttiset orientaatiot ja menetelmät yhdistyvät lastensuojelutyöhön. (Aaltio & Isokuorti 2019a, 2–3.) Systeemisen työskentelyn keskiössä ovat koko perheen, mutta erityisesti lasten ja nuorten kokemukset sekä kunnioittava ja ratkaisukeskeinen vuorovaikutus. Tässä opinnäytetyössä systeemisen lastensuojelun toimintamallia tarkastellaan lastensuojelun näkökulmasta, mutta sitä voidaan hyödyntää myös muissa lapsi- ja perhepalveluissa sekä aikuissosiaalityössä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022a.)

Meitä opinnäytetyön tekijöitä on läpi opintojen kiinnostanut lapsilähtöisyys ja lapsen osallisuuden vaikuttavat tekijät. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten systeemisen toimintamallin mukaisesti työskentelevät ammattilaiset kokevan lapsen osallisuuden toteutuvan mallin mukaisessa työskentelyssä. Tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää systeemisen toimintamallin kehittämisessä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena sisälönanalyysinä. Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota tietoa, jota voitaisiin hyödyntää systeemisen toimintamallin kehittämisessä.

2 Lastensuojelu

2.1 Lastensuojelun perusteet

Lapselle tulee lain mukaan antaa sellainen kasvuympäristö, joka on mahdollisimman turvallinen ja virikkeitä mahdollistava. Lain mukaan lapsella tulisi olla myös lapsen toivomuksia täyttävä koulutus. Myös muun muassa hyvän hoidon ja kasvatuksen piirteiden täyttyminen kuuluvat lapsen oikeuksiin. Näihin

velvoitteisiin ja oikeuksiin lapsen vanhemmat tai huoltajat pyrkivät yleensä vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla, mutta mikäli nämä tai useat muut lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät kohdat vaarantuvat, tarvitaan lastensuojelua. (Kangas 2004, 105.)

Lastensuojelu on sosiaalityön muoto, jossa keskiössä ovat lapset sekä heidän perheensä. Lastensuojelu kattaa melko laajastikin lapsen elämän eri osa-alueita, sillä se koskettaa muun muassa lapsen huoltoon, perheen ongelmatilanteisiin, perheen taloudelliseen tukeen, sekä lapsen tasapainoiseen elämään ja arkeen liittyviä asioita. Lasta tulee myös suojella ympäristön vaaroilta, kuten hyväksikäytöltä ja pahoinpitelyiltä. Lastensuojelulla eli toisin sanoen lasten julkisella huollolla tähdätään siis lapsen fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien, sekä lapsen persoonallisuuden kehittämiseen. Näiden kehittämiskohteiden kannalta lastensuojelutyössä tulee jatkuvasti arvioida sen asianmukaisuutta. (Mikkola 2004, 61, 73.)

Lastensuojelun pääperiaate on lapsen edun turvaaminen. Jotta lapsen etu toteutuu lastensuojelussa, tulee toiminnan olla lapsilähtöistä, jolloin lapsi nähdään aktiivisena toimijana omassa elämässään. Lastensuojelun lisäksi lapsilähtöisyyden tulisi toteutua jo esimerkiksi yhteiskuntasuunnittelussa, lainsäädännössä, päätöksenteossa ja arvioinnissa. Lapsen tilannetta tulee tarkastella lapsi ja hänen tarpeensa keskiössä ja ryhdyttävä tarvittaessa käytännön toimiin lapsen edun toteutumiseksi. Lapsen edun merkitys korostuu tilanteissa, joissa lapsen vanhemmat eivät selviä kasvatusvastuustaan tai lapsen kasvuolosuhteet eivät ole riittävät. Vanhempien ja lapsen etujen ollessa ristiriidassa, tilanne ratkaistaan lapsen edun hyväksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022b.)

2.2 Lastensuojelua määräävät sopimukset ja lait

Lastensuojelulla pyritään takaamaan lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun, jotka puolestaan pohjautuvat YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimukseen sekä lainsäädäntöön. Lastensuojelulla halutaan puuttua lapsen elämään silloin, kun hänen elinolosuhteensa eivät ole lapsen tarpeita vastaavat, sekä hänen etunsa

ei toteudu riittävällä tavalla. Sitä, mikä on kunkin lapsen kohdalla lastensuojelun tarpeiden täyttymistä, tulee aina arvioida yksilöllisesti. (Puonti & Saarnio & Hujala 2004, 3.)

Lastensuojelutyötä ohjaavat useat eri lait ja säädökset. Näitä lakeja ovat muun muassa perustuslaki, lastensuojelulaki, sosiaalihuollon asiakaslaki, rikoslaki, yllä mainittu YK:n lapsen oikeuksien sopimus, sekä monet muut säädökset, joissa on eritelty erilaisia lastensuojelua koskevia asioita. Ongelmaa ratkaistessa lastensuojelun työntekijä voi toimia lainmukaisesti, mutta yhtä hyvin myös tarkoituksenmukaisesti, ammatillisesti tai oikeudenmukaisesti. (Mahkonen 2008, 15, 50–51)

Sosiaalialan lastensuojelutyö pohjautuu siis teoriaan ja erilaisiin lakeihin, mutta sen lisäksi opitut tiedot ja taidot ovat korvaamattomia kentällä tehtävässä työssä. Kokemuksen kautta opittua tietoa hyödynnetään työssä paljon, mutta teorian avulla saadaan vastauksia muun muassa kysymyksiin miksi ja miten. On myös erittäin tärkeää huomata ja tiedostaa, missä tilanteissa teoriaa on lähes pakko hyödyntää, ja missä tilanteissa voi ainakin osaltaan nojautua opittuun taitoon ja tietoon. Täten on tärkeää hallita teorian tieto ja lastensuojelutyöhön vaikuttava lainsäädäntö, vaikka niitä ei juuri kentällä käytettäisikään. (Granfelt 1993, 155–156.)

2.3 Lastensuojelun palvelukokonaisuus

Suomessa lastensuojelun laajan palvelukokonaisuuden tehtävänä on edistää ja tukea lapsen hyvinvointia ja kasvua, ja palvelut tulee toteuttaa siten, kuin lapsi ja perhe niistä eniten hyötyvät. Varsinaisten lastensuojelupalveluiden lisäksi kuntien tulee huomioida lasten ja vanhempien hyvinvoinnin edistäminen kaikissa niissä palveluissa, joita lapset, nuoret ja lapsiperheet käyttävät. Lapsen kasvuolojen kehittäminen, riskiolosuhteiden suunnitelmallinen vähentäminen sekä riittävä vanhemmuuden tuki ennaltaehkäisevät ongelmia, ja täten kaikki lasten ja perheiden kanssa työskentelevät ovat vastuussa heidän hyvinvointiaan ja ongelmien varhaisesta tunnistamisesta. Huolen herätessä tulee siis olla

viipymättä yhteydessä lastensuojeluviranomaiseen, jotta lastensuojelun tarve voidaan kartoittaa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022c.)

Ehkäisevän lastensuojelun ohella osa palvelujärjestelmää on varsinainen lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jonka vastuulla on viime kädessä lapsen hyvinvoinnin turvaaminen. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu toteutuu valtaosin asiakassuunnitelman ja avohuollon tukitoimin, mutta myös kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä niihin kuuluvat jälki- ja sijaishuolto ovat osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Työskentely alkaa aina huolellisella palvelutarpeen arvioinnilla, ja tukitoimet suunnitellaan asiakassuunnitelmaan mahdollisimman pitkälle yhteistyössä perheen kanssa. Avohuollon tukitoimien ollessa riittämättömiä, lapsella on oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon, jota ei kuitenkaan ole tarkoitettu pysyväksi, vaan viranomaisten tulee tukea lapsen vanhempia siten, että he kykenisivät itse huolehtimaan lapsestaan. Huostaanottoa jatketaan kuitenkin niin kauan, kun se on lapsen edun mukaista, ja tarvittaessa lapsen olot sijaishuollossa vakiinnutetaan. Sijoituksen päätyttyä lapsen tai nuoren tarvittaessa erityistä tukea, toteutetaan se jälkihuoltona. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022c.)

3 Systemisen lastensuojelun toimintamalli

3.1 Systemisen lastensuojelun toimintamallin periaatteita

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme systemisen lastensuojelun toimintamallia, joka pohjautuu englantilaisesta Hackneyn mallista, jossa perheterapian orientaatiot, menetelmät ja välineet yhdistyvät osaksi lastensuojelun sosiaalityötä (Aaltio & Isokuortti 2019a, 2–3). Hackneyn malliin pohjautuvan systemisen lastensuojelun toimintamallin periaatteet takaavat onnistumisen mallin käytönotossa. Mallin periaatteita ovat lapsilähtöisyys, asiakkaiden osallisuus, perheterapeuttinen ymmärrys, sekä toiminnan perustumisen systemiseen ajatteluun. Myös ihmissuhdeperusteisuus, asiakkaiden kohtaaminen ja jaetut arvot ovat toimintamallin keskiössä. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 16.)

Hackneyn malli, josta systeemisen lastensuojelun toimintamalli pohjautuu, korostaa näkökulmaa, jonka mukaan lastensuojelutyössä tarvitaan toisinaan aktiivista väliintuloa ja vallan käyttöä, kun taas toisinaan työ muistuttaa enemmänkin terapeutista keskustelua. Systeeminen lastensuojelu auttaa työntekijää tunnistamaan asiakkaan yksilöllisyyden ja täten kohtaamaan jokaisen asiakkaan hänelle sopivalla tavalla. Malli pyrkii myös vahvistamaan työntekijöiden toimijuutta kohdentamalla työskentelyn työntekijän teoreettiseen pohdiskeluun, tiimin dialogisuuteen, sekä kriittiseen reflektioon. (Fagerström 2016, 13.)

3.2 Systeemisen lastensuojelun toimintamallin tavoitteet

Lahtisen ym. (2017, 11) mukaan lastensuojelun ongelmakohtien parantamiseksi tarvitaan sen kokonaisvaltaista uudistamista. Muun muassa lastensuojelun rannaksi muuttunut arki, palvelujärjestelmän toimimattomuus sekä asiakasmäärän suuri kasvu ja työntekijöiden vaihtuvuus ovat niitä seikkoja, joihin systeeminen lastensuojelu pyrkii vastaamaan (Aaltio & Isokuortti 2019a, 2–3). Huolimatta systeemisen toimintamallin sijoittumisesta lastensuojeluun, tulee mallin mukainen toiminta huomioida myös muissa lasten ja perheiden palveluissa (Lahtinen ym. 2017, 9).

Systeemiselle lastensuojelutyölle on asetettu useita eri tavoitteita, jotka pyrkivät parantamaan lapsen ja hänen perheensä turvallisuutta ja hyvinvointia. Nämä tavoitteet koskevat niin asiakkaita kuin työntekijöitäkin, mutta myös laajemmin koko organisaatiota. Asiakkaan näkökulmasta systeemisen lastensuojelun päälimmäisenä tavoitteena on lapsen turvallisuuden parantaminen vähentämällä lapsiin kohdistuvia erilaisia laiminlyöntejä, sekä parantamalla vuorovaikutussuhteita ja hyvinvointia. Perheen vuorovaikutussuhteisiin ja toimintaan pyritään vaikuttamaan myönteisesti löytämällä ja käynnistämällä uusia ajatusmalleja ja prosesseja. Työntekijöiden ja organisaation näkökulmasta systeemisen toimintamallin tavoitteena on parantaa työhyvinvointia. Jotta tähän tavoitteeseen päästään, tulee organisaatiossa ja johtamisessa tehdä muutoksia, jotka edistävät työntekijöiden hyvinvointia. Nämä muutokset pitävät sisällään asiakasmäärän rajaamisen kohtuullisiin määriin, sekä riittävän tuen ja laadukkaan asiakastyön

ohjauksen. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 19.) Lahtinen ym. (2017, 11) mainitsevat systeemisen lastensuojelun toimintamallin tavoitteiksi myös monitoimijaisen verkoston laajentamisen ja parantamisen, vaativan tason palveluiden kehittämisen, asiakkaan yksilöllisen huomioinnin vahvistamisen sekä toimijoiden vastuun ja kamisen. (Lahtinen ym. 2017, 11.)

3.3 Systeemisen lastensuojelun ydinelementit

Systeeminen lastensuojelun malli koostuu kolmesta eri elementistä, joita ovat systeeminen asiakastyö, systeeminen tiimi, sekä systeeminen viikkokokous. Elementit ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, ja ne toimivat toimintamallin ytimenä. Lastensuojelun työntekijät koulutetaan toteuttamaan systeemistä asiakastyötä ja he työskentelevät tiimeissä monialaisesti muiden ammattilaisten kanssa. Tiimit reflektivat asiakastapauksiaan viikoittain käytävissä kokouksissa, joissa lastensuojelun työntekijät saavat toisiltaan tukea ja apua sekä asiakastyöhön että systeemisen työn toteuttamiseen. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 3, 11.)

Systeemisyydellä toimintamallissa tarkoitetaan näkökulmaa, jossa huomio kiinnitetään erilaisiin vaikutussuhteisiin. Systeemisessä ajattelussa kommunikaatio- sekä vuorovaikutussuhteet rakentavat maailmaa, sekä todellisuus on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunutta ja jatkuvasti muutoksessa olevaa. Perheessä systeemisyyttä näkyy käytännössä perheen keskinäisissä suhteissa, mutta myös perheen ympäristön ja yhteiskunnan välisissä suhteissa. Syy-seuraussuhteita ei nähdä yksisuuntaisina, vaan kehämäisinä, jolloin jokainen systeemin osa vaikuttaa toisiinsa. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 11.) Myös perheen kanssa toimivat työntekijät nähdään osana perheen systeemiä, jolloin myös työntekijöiden toiminnan katsotaan vaikuttavan perheeseen (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022a). Täten työskentelyn lähtökohtana on ongelmakeskeisyyden sijaan vahvuuksien ja voimavarojen löytäminen, eikä lasta tai perhettä katsota ongelmaksi, vaan osaksi suurempaa systeemiä, jonka jokainen osa vaikuttaa toisiinsa (Lahtinen ym. 2017, 9).

Systeemisen lastensuojelun asiakastyö perustuu tavoitteellisuuteen, systeemiiseen ajatteluun, sekä kohtaavaan sosiaalityöhön. Työn tavoitteena on myönteisen ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen luominen sekä lapsen että hänen huoltajiensa kanssa. Oleellista systeemisessä asiakastyössä on lapsen, sekä hänen koko perheensä elämäntilanteen tunteminen ja tutkiminen yhdessä perheen kanssa. Systeeminen lastensuojelun asiakastyö tarkastelee erityisesti vuorovaikutussuhteita ja se perustuukin suhdeperusteisuuteen, jossa työskentely ja muutokset tapahtuvat aina jossakin suhteessa ja työ kohdistuu näihin suhteisiin erilaisista näkökulmista. (Aaltio & Isokuorti 2019a, 12.) Toimintamallin mukaisen työskentelyn toteuttaminen vaatiikin täten työntekijöiltä hyviä vuorovaikutustaitoja, sillä luottamuksellisen asiakassuhteen luominen ja ylläpitäminen on ensisijaisen tärkeää (Lahtinen ym. 2017, 9).

Viikoittain kokoontuva systeeminen tiimi puolestaan rakentuu sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista tai perhetyöntekijöistä, konsultoivasta sosiaalityöntekijästä, sekä perheterapeutista ja koordinaattorista. Oleellista on, että jokainen yhteen tiimiin kuuluva työntekijä tuntee myös muut tiimin asiakkaat, jotta vastaavan sosiaalityöntekijän sijaistaminen on helppoa ja luontevaa. Asiakkaiden tapauksen yhteinen läpikäynti ja yhteiset asiakaskäynnit ovatkin osa systeemistä lastensuojelun asiakastyötä. Systeemisessä asiakastyössä tärkeää on tiimin yhteinen reflektointi ja pysähtyminen tarkastelemaan erilaisia tilanteita, jotta pystyttäisiin välttymään mahdollisilta ongelma- ja riskitekijöiltä. Tämä eroaa vahvasti kiireisestä "tavanomaisesta" lastensuojelutyöstä. (Aaltio & Isokuorti 2019a, 14, 16.) Täten, vaikka sosiaalityöntekijä on pääasiallisessa vastuussa lapsen asioista, hän saa asiakkaiden tilanteisiin apua kokonaiselta systeemiltä tiimiltä (Fagerström 2016, 4).

Systeemisen tiimin sosiaalityöntekijä kokoontuu siis viikoittain viikkokokouksissa toisten tiimien sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yhteisissä kokouksissa on usein selkeä kaava, johon kuuluu asiakastapauksen reflektointi sekä erilaisten toimenpiteiden suunnittelu ja niistä päättäminen. Kokouksissa käytävissä keskusteluissa keskiössä on lapsi ja perhe sekä heidän tilanteensa. Myös perheeseen ja lapseen liittyvät riskit on nostettava kokouksissa esiin, kuitenkin asiakasta arvostavalla tavalla. Viikkokokouksen kesto tulisi olla noin kolme tuntia, jotta

jokaisen tiimin sosiaalityöntekijä pystyisi tuomaan esiin yhden tai kaksi asiakastapausta. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 16–17.) Fagerströmin (2016, 30) mukaan viikkokokoukset toimivat samalla työnohjauksellisina, ja täten tavallisessa työnohjauksessa voidaan keskittyä asiakastapausten sijaan henkilökohtaiseen reflektioon ja uraan liittyviin asioihin.

3.4 Verkostotoiminta systeemisessä lastensuojelussa

Systeemisessä työskentelyssä oleellista on tarkastella perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti ja täten työskentelyssä hyödynnetään lastensuojelun työntekijöiden lisäksi asiakkaan läheis- ja ammattilaisverkostoja (Aaltio & Isokuortti 2019, 13). Systeemisessä lastensuojelutyössä hyödynnetään sekä nykyisiä että jo aiemmin muodostettuja suhteita eri ammattilaisten ja palveluiden kanssa. Jotta verkostojen yhdistäminen ja työskentely olisi toimivaa, tulisi niiden rooleja selkeyttää vahvasti. On merkityksellistä, että lapsi ja perhe ymmärtävät verkoston käsityksen ja siihen kuuluvien henkilöiden roolit. Verkostotyötä toteutettaessa on pohdittava tarkasti myös sitä, hyötyvätkö lapsi ja perhe juuri kyseisestä tavasta toteuttaa yhteistyötä. Verkostotyötä ohjaa pitkälti lainsäädäntö, johon työntekijät pohjaavatkin toimintaansa. (Civil, Abrahamsson, Mäki-Fossi & Mietunen 2019, 11–12.)

Lastensuojelussa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on oikeus ja mahdollisuus kutsua avukseen asiantuntijoita ja erilaisia ammattilaisia sekä hyödyntää monialaista verkostotyöskentelyä myös silloin, jos asianosaiset siitä kieltäytyvät, mikäli verkostotyöskentely on lapsen edun mukaista. Verkostotyötä toteutettaessa on kuitenkin huomioitava, että jokaisella lapsen asioita hoitavalla työntekijällä on tilanteen vaatiessa hallussaan riittävä tieto ja ymmärrys lapsen huolista ja riskeistä. (Civil ym. 2019, 12.)

Systeemisessä työskentelyssä verkostotyö voidaan nähdä kehämäisenä ja intensiivisenä työskentelynä, jossa kaikki sen vaiheet ovat osallisuuden, sekä yhteistyön edellytyksiä. Systeeminen verkostotyö koostuu neljästä vaiheesta, joita ovat valmistautuminen lapsen ja perheen kanssa, yhteistyökumppanin

perehdytys, yhteinen työskentely tapaamisessa, sekä yhteinen työskentely tapaamisen jälkeen. (Civil ym. 2019, 13.) Verkostoiden hyödyntämisen tavoitteena on löytää eri verkostojen yhteistyöhön sisältyvät voimavarat, sekä selkiyttää jokaisen eri toimijan rooleja ja sovittaa yhteen toimenpiteitä (Aaltio & Isokuortti 2019, 13).

4 Osallisuus

4.1 Lapsen osallisuus

Tämän opinnäytetyön merkittäväksi näkökulmaksi valikoitui lapsen osallisuus, ja aihe onkin olennainen osa lastensuojelun systeemistä toimintamallia, sillä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2022a) mukaan mallin tarkoituksena on esimerkiksi kuulla ja osallistaa lasta, sekä vahvistaa hänen vaikuttamismahdollisuuksiaan. Osallisuus koostuu kuulluksi tulemisesta ja kuulemisesta. Kun ihminen on osallisena johonkin, tuntee hän itsensä merkitykselliseksi kokonaisuuden kannalta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Osallisuuden toteutuessa yksilö voi vaikuttaa yhteisön ja oman elämänsä asioihin, sekä hän tulee kuulluksi omana itsenään. Osallisuuden näkökulmaa voidaan myös hyödyntää lastensuojelupalveluiden kehittämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 18.)

Osallisuuden tunne tulisi saada tuntea jo lapsena ja lapsuudessa. Lapsuudessa osallisuutta tunnetaan muun muassa merkityksellisyyden ja yhteisöön kuulumisen kautta. Lapsen osallisuuden toteutuminen voidaan parhaiten varmistaa siten, että lapsi saa kertoa mielipiteensä ja tulee kuulluksi, hän saa riittävästi tietoa itseään koskevista päätöksistä ja suunnitelmista, sekä sillä, että hän saa vaikuttaa häntä itseään koskeviin päätöksiin. Lapsella saattaakin olla usein monia ajatuksia, ideoita ja mielipiteitä varsinkin niissä asioissa, jotka koskevat lasta itseään, ja monissa tilanteissa lapset myös avaavat ja jakavat ajatuksia ja tunteitaan, kunhan heitä oikeasti pysähtyy kuuntelemaan. (Lastensuojelun keskusliitto 2022a.) Lapselle tulee siis kaikin tavoin mahdollistaa se, että hän pystyy itse vaikuttamaan siihen, millaisessa paikassa, millä ajalla ja miten hän haluaa

omia asioita käsiteltävän. Mikäli lapsi on tarpeeksi vanha ottaakseen itse yhteyttä, on lapsen olennaista tietää mihin hän voi tarpeen tulla olla yhteydessä omaa asiaansa koskien. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 18.)

Käytännön työssä lapsen osallisuus rakentuu erilaisista osista, jotka ovat tiiviisti suhteessa toisiinsa. Näitä osia on kuusi. Ensimmäisenä osana on lapsen mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä. Täten lapselle tulee aina antaa mahdollisuus joko osallistua tai olla osallistumatta erilaisiin prosesseihin. Mikäli lapsi kieltäytyy osallistumatta, tulee hänen osallistumisensa ja osallisuutensa taata jollakin muulla tavalla. Toisena osana on lapsen oikeus saada tietoa kaikesta häneen liittyvästä. Tietojen antamisen vastuu on viranomaisilla, ja tieto tulee antaa siten ja sellaisessa muodossa, että lapsi pystyy sen sisäistämään ja vastaanottamaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Kolmantena lapsen osallisuuden osana on hänen mahdollisuutensa vaikuttaa prosessiin, kuten siihen, mitä häntä koskevissa palaverissa käsitellään ja keitä niihin osallistuu. Neljäntenä sekä viidentenä osana on lapsen mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen, sekä tuki näiden mielipiteiden ilmaisuun. Lapselle tulee antaa mahdollisuus ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa ja silloin häntä tulee mahdollisesti myös tukea. Lapsi saattaa usein tarvita rohkaisua tai selkeyttämistä asioidensa käsittelyssä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Viimeisenä osana lapsen osallisuuteen kuuluu lapsen mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Vaikka nuorilla lapsilla itsenäisten päätösten määrä voi olla hyvinkin vähäinen, tulee niille antaa mahdollisuus. Työntekijän tulisi myös osata tunnistaa näitä tilanteita ja asioita, joissa myös lapsi pystyy tekemään itsenäisiä päätöksiä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Myös vanhempien osallisuuden tukeminen on tärkeää ja se edistääkin hyvinvointia ja terveyttä. Jotta vanhempienkin osallisuus toteutuu, lapsiperhepalveluiden työntekijöiden täytyy työskennellä toimivasti yhteistyössä. Käytännössä tämä tarkoittaa perheiden kohtaamista ja tukemista tavoin, jolla osallisuutta voidaan vahvistaa. Työntekijöiden tulee myös kertoa vanhemmille niistä

mahdollisuuksista ja oikeuksista, joita heillä on päätöksentekoon osallistumisessa. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 206–208.)

4.2 Osallisuus lastensuojelussa

Erityisesti vaikeuksien keskellä ihminen tarvitsee tukea, jotta hän pystyy olemaan osallinen. Huomioitavaa kuitenkin on, että usein vaikeissa hetkissä arki voi olla vain päivästä toiseen selviytymistä, jolloin osallisuudelle on harvoin enää voimavaroja. Näissä tilanteissa erityisesti lastensuojelun työntekijällä on merkittävä rooli osallisuuden mahdollistajana ihmisen omien kykyjen ja mahdollisuuksien esiin tuomisen kautta. (Suomen sosiaali ja terveys ry 2018.)

Jotta osallistaminen onnistuu myös työskenneltäessä, on otettava huomioon useita eri seikkoja. Tärkeää on sellaisen tilan löytäminen, jossa lasta ja mahdollisesti myös perhettä pystytään kuuntelemaan ja kohtaamaan aidosti. Erityisesti lapsen kanssa työskenneltäessä häntä on tärkeää uskoa ja ymmärtää, vaikka se olisikin haasteellista. Työskentelyn lomassa on myös aina muistettava, että lapsella on oikeus suojeluun ja osallisuuteen, ja näiden toteutumisesta on aina vastuussa aikuinen. (Lastensuojelun keskusliitto 2021, 9.)

Myös vanhempien osallisuuden tukeminen on tärkeää ja se edistääkin hyvinvointia ja terveyttä. Jotta vanhempienkin osallisuus toteutuu, lapsiperhepalveluiden työntekijöiden täytyy työskennellä toimivasti yhteistyössä. Käytännössä tämä tarkoittaa perheiden kohtaamista ja tukemista tavoin, jolla osallisuutta voidaan vahvistaa. Työntekijöiden tulee myös kertoa vanhemmille niistä mahdollisuuksista ja oikeuksista, joita heillä on päätöksentekoon osallistumisessa. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 206–208.)

5 Aiempia opinnäytetöitä ja tutkimuksia

Tämän opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessä systeemisen lastensuojelun toimintamallista oli tehty jo jonkun verran AMK-opinnäytetöitä sekä pro gradu -tutkielmia, joista osa valikoituikin opinnäytetyön aineistoon. Esimerkiksi Haarala (2018) on selvittänyt maisterintutkielmassaan, millaisia kokemuksia avohuollon sosiaalityöntekijöillä on lastensuojelun systeemisestä toimintamallista, jota tutkielman aikaan on pilotoitu useissa kunnissa. Tutkielman tulosten mukaan työntekijät ovat olleet motivoituneita organisaatiomuutokseen, mutta suurien asiakkasmäärien ja toimintamallin vaatiman asiakkaiden tiiviimmän tapaamisen on koettu tekevän mallin yhteensovittamisesta käytännön työhön haastavaa.

Ahjoharju & Mahlamäki (2021) ovat yksilöhaastattelun ja ryhmäkeskustelun avulla selvittäneet opinnäytetyössään Tampereen kaupungin läntisen alueen työntekijöiden kokemuksia systeemisen toimintamallin toimivuudesta. Toiminta haki tällöin vielä muotoaan, mutta työntekijät olivat motivoituneita toimintamallin käyttöönottoon ja kokivat mallin eduiksi muun muassa asiakkaan osallistumisen systeemiseen tiimiin. Myös muun muassa Alholan (2021) opinnäytetyön aihe koskettaa systeemisen lastensuojelun toimintamallia, ja kyseinen opinnäytetyö valikoituikin osaksi tämän opinnäytetyön aineistoa. Alhola (2021) selvitti puolistrukturoidun teemahaastattelun keinoin, kuinka lapsi tulee kuulluksi lastensuojelun avohuollossa, jossa työskennellään systeemisen toimintamallin keinoin.

6 Opinnäytetyön tavoite ja tehtävä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesti Suomessa työskentelevät kokevat lapsen osallisuuden toteutumisen käytännön asiakastyössä. Tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää systeemisen toimintamallin kehittämisessä. Aihe on ajankohtainen, sillä Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (Terveyden ja

hyvinvoinnin laitos 2020) mukaan systeemisen lastensuojelun toimintamallin avulla on pyritty uudistamaan lastensuojelua viime vuosina.

Tutkimuskysymykset:

- Millä keinoin lapsen osallisuuden toteutuminen varmistetaan systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa asiakastyössä?
- Mitä haasteita lapsen osallisuuden toteutumisessa systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa asiakastyössä tulee vastaan?

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Laadullinen tutkimus

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen eri menetelmin pyritään ymmärtämään käsiteltävää aihetta tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta olemalla kiinnostuneita henkilöiden kokemuksista, ajatuksista, tunteista sekä merkityksistä, joita henkilöt antavat tarkasteltavana olevalle ilmiölle (Juuti & Puusa 2020a, 9). Sarajärven & Tuomen (2018, 141) mukaan laadullinen tutkimus on kattokäsite, joka yhdistää erilaisia tutkimusperinteitä.

Laadullisen tutkimuksen keinoin tarkasteltavat merkitykset nähdään sosiaalisina ihmisten välisinä suhteina, jotka muodostavat kokonaisuuksia. Merkitysten muodostamat kokonaisuudet esiintyvät tapahtumina, jotka alkavat ja päättyvät aina ihmisestä, esimerkiksi toiminnan, ajatuksen tai yhteiskunnallisten rakenteiden muodossa. Ihmisten kuvausten näistä merkityksistä odotetaan pitävän sisällään seikkoja, joita he itse pitävät merkityksellisinä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on täten selvittää ihmisten omia näkemyksiään heidän kokemastaan todellisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei kuitenkaan pysty selvittämään tutkittavan henkilön kokemuksia perusteellisesti, sillä tutkija laatii

tutkimuksen kysymykset ja teemat oman tietämyksensä perusteella. (Vilkkä 2021, 94.)

Myös Sarajärvi & Tuomi (2018) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa todellisuutta tarkastellaan ihmisten luomien merkitysten perusteella. Täten laadullisen tutkimuksen perusarvo on subjektiivisuus, eikä objektiivisuutta ymmärretä. Tietyn aineiston analyysitavan nimeämisen sijasta tärkeämpänä pidetään luotettavaa kuvailua ja pohdintaa siitä, miten analyysi on tehty. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 141.)

7.2 Sisällönanalyysi

Erilaisista dokumenteista kerätty tieto on yksi yleisimmistä tavoista toteuttaa aineistonkeruu laadullisessa tutkimuksessa (Sarajärvi & Tuomi 2018, 62). Tämä opinnäytetyö toteutetaan laadullisena sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota pystytään käyttämään kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi voi toimia yksin, itsenäisenä metodina tai vaihtoehtoisesti se voidaan liittää moniin erilaisiin analyysikokonaisuuksiin, sekä sen avulla pystytään toteuttamaan monenlaisia tutkimuksia. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78.)

Sisällönanalyysi on yksinkertainen laadullisen analyysin metodi, jonka tekeminen ei vaadi syvällistä teoreettista tietämystä, toisin kuin esimerkiksi narratiivinen analyysi (Sarajärvi & Tuomi 2018, 105–107). Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa tutkittavana olevasta aiheesta tiivis ja yleinen kuvaus, ja sen keinoin voidaan analysoida erilaisia dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysin avulla ei kuitenkaan yksinään voida tehdä johtopäätöksiä, sillä tarkoituksena on aineiston järjestely. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 87.) Juutin & Puusan (2020b, 143–147) mukaan laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on tehdä aineistoista halutunlainen kokonaisuus, jonka perusteella tutkittavana olevasta aiheesta voidaan tehdä monipuolisia ja perusteltuja tulkintoja sekä johtopäätöksiä.

Tulosten analysoinnin jälkeen aineistoa tulkitaan nostamalla esiin ja pohtimalla aineiston analyysin pohjalta ilmi tulevia merkityksiä. Useiden tutkijoiden mukaan tulosten tulkintaa tehdään läpi analysointiprosessin, kun taas osan tutkijoista mielestä vaiheet on syytä pitää erillisinä. (Juuti & Puusa 2020b, 151.) Tulkintaa tehdään liittämällä aineistosta nousseita merkityksiä teoreettiseen viitekehykseen ja esimerkiksi opiskelijan tapauksessa aiempiin opintoihin (Vilkkä 2021, 135). Viimeinen vaihe on yhteenvedon kirjoittaminen. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78).

7.3 Opinnäytetyön vaihtoehtoiset menetelmävalinnat

Tämä opinnäytetyö olisi voitu toteuttaa myös kirjallisuuskatsauksena, ja opinnäytetyön toteutuksessa onkin hyödynnetty Niela-Vilénin & Hamarin (2016, 23–33) esittelemiä kirjallisuuskatsauksen vaihteita, jotka esitellään kappaleessa 6.4. Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jossa tutkitaan jo tehtyä tutkimusta. Katsauksessa tutkitaan eri tutkimuksien tuloksia, joiden perusteella voidaan tehdä uusia tutkimustuloksia. (Salminen 2011, 3.) Kirjallisuuskatsaus liittyy usein erilaisten tutkimusten, eritoten opinnäytetöihin, ja sen avulla pyritään osoittamaan mistä näkökulmista ja millä keinoin kyseistä aihetta on ennen tutkittu, sekä miten tekeillä oleva tutkimus liittyy jo aiemmin tutkittuun tietoon. Kirjallisuuskatsaus voi kuitenkin olla itsessään tutkimus, jolloin siitä käytetään usein nimitystä systemaattinen kirjallisuuskatsaus. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 101.) Kirjallisuuskatsaus voidaan luokitella kolmeen eri perustyyppiin, jotka ovat edellä mainitun systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ohella kuvaileva kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. (Salminen 2011, 6.)

Suhosen, Axelin & Stoltin (2016, 9) mukaan kirjallisuuskatsauksessa on oleellista tuoda esiin aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia, mikä on tarkoituksena myös tässä opinnäytetyössä. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ollessa kuitenkin suhteellisen uusi aihe, ei siitä ole juurikaan löydettävissä tutkimuksia, jotka vastaavat tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Täten opinnäytetyötä ei voida kutsua puhtaaksi kirjallisuuskatsaukseksi, sillä analysoitava

aineistomme ei pidä sisällään tutkimuksia. Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään kuitenkin kirjallisuuskatsauksen vaiheita, jotta työn luotettavuus säilyisi.

7.4 Opinnäytetyön vaiheet

Koimme perustelluksi hyödyntää tässä opinnäytetyössä Niela-Vilénin & Hamari n (2016, 23–33) esittelemiä kirjallisuuskatsauksen vaiheita, sillä koimme tarvitsevamme selkeän ohjenuoran, jonka kyseiset vaiheet tarjosivat. Kirjallisuuskatsauksen teorian hyödyntäminen on perusteltua myös siksi, että Suhosen, Axelinin & Stoltin (2016, 9) mukaan kirjallisuuskatsauksen tavoite on tuoda esiin tutkimuksia, joita on tehty aikaisemmin kyseisestä aiheesta, ja tässä opinnäytetyössä tavoite on sama, mutta tutkimusten sijaan aineisto koostuu erilaisista julkaisuista. Koko opinnäytetyöprosessi eteni seuraavaksi esiteltyjen vaiheiden mukaan, ja vaiheet avataan tarkemmin myöhemmin opinnäytetyössä.

Jokaiselle kirjallisuuskatsaukselle voidaan määrittellä viisi vaihetta, jotka ovat välttämättömiä riippuen kirjallisuuskatsauksen tyypistä. Näitä vaiheita ovat tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, aineiston valinta, tutkimusten arviointi, aineiston analyysi ja synteesi, sekä tulosten raportointi. Se, miten laajasti ja yksityiskohtaisesti kutakin vaihetta käytetään, määräytyy kirjallisuuskatsauksen mukaisesti. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 23.)

Ensimmäinen vaihe eli tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen on todella tärkeää, sillä se määrittää koko prosessin etenemistä. Oleellista tässä ensimmäisessä vaiheessa on, että katsauksen tekijä on aidosti kiinnostunut aiheestaan, eikä hänellä ole minkäänlaisia olettamuksia tutkimusten tuloksista. Tässä vaiheessa myös valitaan oleelliset käsitteet, kohdejoukko ja se, kenen näkökulmasta ja kokonaisuudesta asiaa tutkitaan ja tarkastellaan. Itse tutkimuskysymyksen tai -ongelman tulee olla sellainen, mihin tutkijalla on mahdollisuus saada riittävästi, mutta toisaalta myös tarpeeksi rajattua aineistoa. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 24.)

Toisena vaiheena on kirjallisuuden ja aineiston valinta. Tutkija tarvitsee usein strategian aineiston hakuun ja valintaan, sillä tässä vaiheessa tehdyt virheet näkyvät usein johtopäätöksissä. Tämä puolestaan horjuttaa koko kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta. Tärkeää on myös pohtia ja havainnoida aineistojen valintaa suhteessa katsauksen tutkimusongelmaan tai –kysymykseen. Kun tutkija hakee aineistoja tietokantahakujen avulla, tarvitsee hän katsaukseensa soveltuvat käsitteet, hakusanat ja –lausekkeet. Tutkijan hakustrategiaan liittyy mukaan-otto- ja poissulkukriteerit, joiden avulla voidaan löytää omaan kirjallisuuskatsaukseen sopivat aineistot ja toisaalta myös poissulkea sellaiset aineistot, jotka eivät liity siihen. Nämä kriteerit ohjaavat aineiston valintaa niin otsikko-, abstrakti, kuin kokoteksti tasollakin. Nämä hakuprosessit tulee nostaa esiin kirjallisuuskatsauksessa niin tarkasti, että ne pystyttäisiin myös mahdollisesti toistamaan. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 25–27.)

Hakuprosessissa kerättyjen tutkimusten arviointi on kirjallisuuskatsauksen kolmas vaihe. Tässäkin vaiheessa oleellista on tarkastella löydettyjen tutkimusten merkityksellisyyttä suhteessa omaan tutkimuskysymykseen tai –ongelmaan. Löydettyjen tutkimusten kattavuutta ja tuloksien edustavuutta tulee myös tarkastella. Arviointi on prosessimaista työskentelyä, joka aloitetaan tutkimuksiin perehtymällä. Löydetty tutkimukset voidaan myös jaotella esimerkiksi laadullisten ja määrällisten tutkimusten mukaisesti tai vastaavasti niitä voidaan arvioida erilaisten kriteerien ja tarkistuslistojen avulla. Yleisten kriteerien mukaisesti tutkimusten arviointi perustuu sen vahvuuksien ja heikkouksien arviointiin. Mikäli tutkimukset sisältämät asetelmien vaihtelevuutta, katsauksessa kuvataan sitä, millaisia asetelmia löydetty tutkimus sisältää. Tämän jälkeen oleellista on kuvata käytettävän tutkimuksen tutkimusongelmat, kohdejoukot, otantamenetelmät, otoskoot, sekä tutkimuksessa käytetyt aineiston keruu- ja analyysimenetelmät. Arvioinnissa tarkastellaan sitä, mihin joukkoon tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 28–30.)

Neljäntenä vaiheena kirjallisuuskatsauksessa tulee aineiston analyysi ja synteesi. Tässä vaiheessa on tarkoitus tehdä yhteenvetoa valittujen aineistojen ja tutkimusten tuloksista. Myös analyysi pitää sisällään useita eri vaiheita. Ensimmäisenä analyysissa kuvataan tutkimuksen oleellinen sisältö, kuten tekijät,

tarkoitus ja päätulokset. Analyysin toisessa vaiheessa katsauksen tekijä käy aineistoaan läpi, sekä tekee koodausta ja teemoittelua. Tarkoituksena tässä vaiheessa on etsiä eri tutkimusten välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Analyysin kolmantena eli viimeisenä vaiheena on luoda kokonaisuus eli synteesi näiden edellisessä vaiheessa havaittujen eroavaisuuksien ja yhtäläisyyksien pohjalta. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 30–31.)

Viidentenä ja kirjallisuuskatsauksen viimeisenä vaiheena on tulosten raportointi. Viimeisessä vaiheessa kirjallisuuskatsaus kirjoitetaan lopulliseen muotoonsa niin, että jokainen edellinen vaihe on raportoitu ja avattu selvästi. Katsauksen raportointi sisältää useita eri kohtia, joita ovat tiivistelmä, tausta, tutkimuskysymykset, menetelmät, hakuprosessi, mukaanotto- ja poissulkukriteerit, laadun arviointi, tulokset, pohdinta ja johtopäätökset, soveltavuuden arviointi, katsauksen mahdolliset heikkoudet, ehdotukset jatkotutkimukseen sekä lähdeluettelo. Tulokset ovat helppo raportoida esimerkiksi edellisessä vaiheessa tehdyn teemoittelun tai kategorioiden mukaisesti. Ihannetilanne on, että kirjallisuuskatsaus tuottaisi syvällisempää ymmärrystä käsitellystä tutkimuksesta, kuin tutkimus itsessään. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 32–33.)

8 Aineiston keruu ja analyysi

8.1 Tutkimusaineisto

Tutkittavan aineiston keräämisessä käytettiin Google Scholaria, Melindaa, Julkaria sekä Finnaa. Hakukoneet valikoituivat laadullisen opinnäytetyön suunnitelmatyöpajan opettajien ohjeistuksen perusteella. Tarkoituksena oli löytää useita julkaisuja, joista käy ilmi systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesti työskentelevien työntekijöiden näkemyksiä lapsen osallisuuden toteutumisesta asiakastyössä. Systeemisen lastensuojelun toimintamalli on verrattain uusi asia Suomen lastensuojelun kentällä (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020). Tämän takia haluamme myös tutkittavan aineiston olevan mahdollisimman ajankoh- taista. Kieleksi valikoitui suomi, sillä testihakujen perusteella näytti siltä, että

englanninkieliset julkaisut käsittelevät aihetta pääasiassa Iso-Britannian alueella.

Tiedonhaussa käytetyt hakusanat ja sisäänotto- ja poissulkukriteerit:

Hakusanat

- Systeminen lastensuojelu
- Systemisen lastensuojelun toimintamalli
- Lapsen osallisuus.

Sisäänottokriteerit

- julkaistu vuonna 2017 tai myöhemmin
- suomenkielinen
- aiheena systemisen lastensuojelun toimintamalli
- käsittelee lapsen osallisuutta
- käsittelee työntekijöiden kokemuksia.

Poissulkukriteerit

- Julkaisu ei kokonaan luettavissa
- Ei vastaa tutkimuskysymyksiin.

Tiedonhaussa käytettiin apuna kunkin hakukoneen tarjoamia ohjeita. Haut teimme ensin itsenäisesti, minkä jälkeen varasimme ajan Karelian kirjaston tarjoamaan tiedonhankinnan ohjaukseen, jossa varmistuttiin, onko haut tehty oikein. Hakukoneiden lisäksi aineistoja etsittiin yleisellä haulla Googlestä, sekä manuaalisesti etsimällä erilaisten julkaisuiden lähdeluetteloista ja muun muassa Perheterapia -lehdistä, joissa systeemistä lastensuojelua on käsitelty. Manuaalinen haku ei kuitenkaan tuottanut tutkimuskysymysten kannalta oleellista uutta aineistoa aiemmin löydettyjen julkaisuiden ohelle, ja lopulliseksi aineistoksi valikoitui seitsemän julkaisua. Julkarista ei valittu yhtään julkaisua aineistoon, sillä samat julkaisut olivat tulleet vastaan muissa hakukoneissa jo aiemmin. Taulukossa 1 on esitelty hakupolku kokonaisuudessaan.

Hakusivusto	Hakusanat	Tulokset hakusanoilla ja -kriteereillä	Tarkempaan tarkasteluun valitut	Aineistoksi valitut
Google Scholar	“systeeminen lastensuojelu” OR “systeemisen lastensuojelun toimintamalli” “lapsen osallisuus”	27	6	3
Melinda	Systeeminen lastensuojelu OR systeemisen lastensuojelun toimintamalli AND lapsen osallisuus	5	3	1
Finna.fi	Systeeminen lastensuojelu	77	34	3
Julkari	Systeemi* lastensuojelu* AND laps* osallisuus*	67	6	0

Taulukko 1. Hakupolku

Tutkimusaineistoon valikoitui kolme ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötä (Kainulainen & Kokkonen 2021; Alhola 2021; Mattila 2021), yksi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö (Koikkalainen 2020), kaksi pro gradu -tutkielmaa (Hyvärinen 2018; Järvi & Lepola 2022) sekä yksi Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti (Aaltio & Isokuorti 2019b). Koko aineisto on koottu taulukoksi liitteeseen 1 ja alla taulukossa 2 esitellään siitä esimerkki. Kyseiset julkaisut valikoituivat osaksi tutkimusaineistoa, sillä kaikista niistä käy jossain määrin ilmi työntekijän näkökulma lapsen osallisuuden toteutumisesta systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesta työskentelystä Suomessa.

1	Nimi	Tekijät ja vuosi	Tyyppi	Hakukone
	Asiakasosallisuus systeemisessä lastensuojelussa työntekijöiden näkökulmasta	Kainulainen, M. & Kokkonen, I. 2021	Opinnäytetyö, AMK	Google Scholar
Opinnäytetyö, jossa kuultu systeemisen toimintamallin mukaisesti työskenteleviä työntekijöitä verkkopohjaisen kyselyn avulla.				

Taulukko 2. Esimerkki julkaisusta, joka valikoitui tutkimusaineistoon

Vielä aineiston hakuvaiheessa pohdittiin, toteutetaanko opinnäytetyö kirjallisuuskatsauksena vai laadullisena sisällönanalyysinä, mutta koska vertaisarvioituja tutkimuksia ei löytynyt ja tutkittavana oleva aineisto koostuu lähinnä eri tasoista opinnäytetöistä, päädyimme laadulliseen sisällönanalyysiin. Lopulliseen aineistoon oltiin hieman pettyneitä, sillä laadultaan se ei vastaa kirjallisuuskatsauksen kriteereitä. Julkaisuissa oli kuitenkin hyvin tutkimuskysymyksiin vastaavaa asiaa, ja seuraavaan vaiheeseen, eli aineiston analysointiin lähdettiin lopulta luottavaisin mielin. Lisää luotettavuutta aineistoon tuo mielestämme Aaltio & Isokuortin (2019b) valtakunnallinen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema raportti, sillä Aaltio & Isokuortti ovat tuottaneet paljon systeemiseen toimintamalliin liittyvää materiaalia ja ovat täten keskeisiä hahmoja toimintamallin juurruttamisessa.

8.2 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa tutkijan täytyy tehdä vahva päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78). Juuti & Puusan (2020b, 143–147) mukaan aineiston analyysi aloitetaan käymällä koottu aineisto läpi useaan kertaan, tehden siitä samalla havaintoja ja muistiinpanoja. Aineiston läpikäynnissä tärkeää on välttää teoriaan pohjautuvia ennako-oletuksia, vaan aineiston ensimmäinen analysointi tulisi toteuttaa mahdollisimman aineistolähtöisesti, kuitenkin tutkimuskysymyksen ohjatessa aineiston rajaamisessa. (Juuti & Puusa 2020b, 143–147.) Tässä vaiheessa kumpikin meistä opinnäytetyöntekijöistä tutustui osaltaan kerättyyn aineistoon tehden

henkilökohtaisia muistiinpanoja, jotka käsiteltiin lopuksi yhdessä. Sen sijaan, että jo tässä vaiheessa olisi keskitytty ainoastaan opinnäytetyön kannalta keskeisiin ilmauksiin, julkaisuista pyrittiin saamaan mahdollisimman kattava kuva lukemalla ne huolellisesti ja useaan kertaan alusta loppuun. Vaihe koettiin merkittäväksi, sillä hyvä aineiston hallinta helpotti aineiston analyysin seuraavaa vaihetta.

Toisessa vaiheessa aineisto käydään läpi ja pelkistetään, jolloin tutkijan kiinnostukseen sisältyvät asiat erotellaan ja merkitään, ja loppu aineisto jää tällöin kyseisen tutkimuksen ulkopuolelle (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78). Juutin & Puusan (2020b, 147) mukaan aineistosta luodun alustavan kokonaiskuvan jälkeen aineisto jaetaan pienempiin osiin, joita voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin ja pelkittää esimerkiksi koodaamisen avulla. Koodaamisella tarkoitetaan samaa aihetta tarkoittavien sanojen ja ilmausten sekä merkitysten merkkäamista koodein. Hyvin tehty koodaus edesauttaa laadullisen aineiston analyysin seuraava vaihetta, eli luokittelua, jota voidaan kutsua myös teemoitteluksi. (Juuti & Puusa 2020b, 147.)

Aineiston pelkistysvaihe aloitettiin tässä opinnäytetyössä lukemalla aineistot uudestaan läpi, jolloin niistä kopioitiin tutkimuskysymykseen vastaavia alkuperäisilmaisuja, jotka liitettiin Word-tiedostoon. Jokaiselle aineistolle määriteltiin oma värinsä, jotta analyysin edetessä tiedetään, mistä aineistosta alkuperäinen ilmaus on peräisin. Opinnäytetyön aineisto jaettiin opinnäytetyön tekijöiden kesken, ja itsenäisen alkuperäisilmausten valikoinnin jälkeen luimme toistemme julkaisut sekä niistä valitut ilmaisut läpi, jotta varmistuttaisiin, ovatko kyseiset fraasit kummankin mielestä oleellisia opinnäytetyön kannalta, sekä olisivatko julkaisut mahdollisesti tarjonneet lisää tutkimuskysymyksiin vastaavia asioita. Kun alkuperäisilmaukset oli valittu, ne pelkistettiin helpommin luettavaan muotoon taas uuteen word-tiedostoon. Haasteita ilmausten etsimisessä tuotti, jos joku asia mainittiin julkaisussa useasti, mutta eri tavoin. Tällöin tehtiin tulkintaa siitä, antoiko tiedon toisto lisää arvoa opinnäytetyön kannalta tarjoten esimerkiksi konkreettisempaa tulkintaa. Alkuperäisilmaisuja pelkistettiin lopulliseen Word-tiedostoon yhteensä 214, ja taulukossa 3 esitellään esimerkki pelkistysvaiheesta.

<p>Mutta siinä, missä ilman asiakasta työskentely keskittyy enemmänkin hypoteeseihin, asiakkaan ollessa paikalla hänen asioistaan keskustellaan sovitun mallin mukaan ja asiakkaalla on viikkotiimien työskentelyssä aiempaa aktiivisempi rooli - hän saa itse määritellä mitä asioita hän haluaa viikkotiimissä nostettavan esille.</p>	<p>Asiakkaan ollessa paikalla hän on aiempaa aktiivisemmassa roolissa ja saa määritellä mitä asioita nostetaan esille</p>
--	---

Taulukko 3. Esimerkki pelkistysvaiheesta

Luokittelun tai teemoittelun avulla aineistoa analysoidaan ryhmittelemällä sitä joko ennalta määriteltyihin kategorioihin tai vaihtoehtoisesti epämääräisempien samankaltaisuuksien perusteella. (Juuti & Puusa 2020b, 147–149.) Sarajärvi & Tuomi (2018, 78) esittelevät luokittelun, teemoittelun tai tyypittelyn analyysin kolmanneksi vaiheeksi, jolloin samaa tarkoittavat sanat muodostavat erilaisia alaluokkia, jotka nimetään otsikolla. Nämä alaluokat puolestaan kirjoitetaan yhä uudelleen yläluokiksi niin, että jäljelle jää pääluokat. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78.). Kategorisointi eli eri luokkien yhdistäminen on kriittinen osa laadullisen aineiston analysointia, sillä tällöin tutkija tekee omia tulkintoja siitä, mitkä teemat ja ilmaisut ovat samankaltaisia, ja mitä tutkittavien antama tieto tarkoittaa. Kategorisointia jatketaan, kunnes se ei enää ole aineiston näkökulmasta hyödyllistä. (Juuti & Puusa 2020b, 151.) Kategorisointi aloitettiin tässä opinnäytetyössä siten, että pelkistettyjä alkuperäisilmauksia alettiin luokitella alaluokkiin. Alaluokan nimen perään merkittiin sulkuihin, monta pelkistettyä ilmausta kussakin alaluokassa on, ja alaluokat pitivätkin sisällään hyvin eri määrän ilmauksia, ollen täten niin sanotusti eriarvoisia. Liitteessä 2 on nähtävillä, montako ilmausta kukin alaluokka lopulta piti sisällään. Vaihe paljastui erittäin mielenkiintoiseksi, mutta myös haastavaksi, sillä alaluokkien nimeäminen vaati paljon pohdintaa. Haasteita tuotti myös monen ilmaisun sopiminen usean eri alaluokan alle, mutta yhdessä pohtien kaikkiin pulmiin keksittiin ratkaisut. Alaluokkia muodostui lopulta 23, ja taulukossa 4 on esimerkki alaluokan muodostumisesta.

<p>Kohtuullisempi asiakasmäärä helpottaisi asiakassuhteiden syventämistä, työntekijöiden tavoitettavuutta, palvelujen kehittämistä sekä parantaisi asiakasosallisuutta</p> <p>Vähempi asiakasmäärä toisi lisää aikaa asiakassuhteen luomiseen</p> <p>Asiakkaita on liikaa työntekijöitä kohden</p> <p>Vähempi asiakasmäärä toisi enemmän aikaa tapaamisiin</p> <p>Asiakasmäärien hallinta edistäisi osallisuutta</p> <p>Suuret asiakasmäärät haittaavat lapsien tapaamista</p> <p>Suuret asiakasmäärät ja resurssit ovat suuri haaste</p> <p>Suuret asiakasmäärät aiheuttavat työntekijän ajautumista kauemmas asiakkaasta</p> <p>Hyvän suhteen luominen edellyttää kohtuullista asiakasmäärää</p> <p>Pienemmät asiakasmäärät edistäisivät osallisuutta</p> <p>Työntekijät eivät ehdi käyttämään menetelmiä asiakasmäärän takia</p> <p>Suuret asiakasmäärät vaikeuttavat systeemistä työskentelyä</p> <p>Nykyisillä asiakasmäärillä systeeminen työskentely on lähes mahdotonta</p> <p>Suuret asiakasmäärät vaikuttavat myös mallin omaksumiseen</p> <p>Systeeminen työskentely voisi mahdollisesti pienentää asiakasmääriä</p> <p>Systeeminen työmalli on vähentänyt kiirettä asiakasmäärien laskettua</p>	<p>Asiakasmäärät (16)</p>
---	----------------------------------

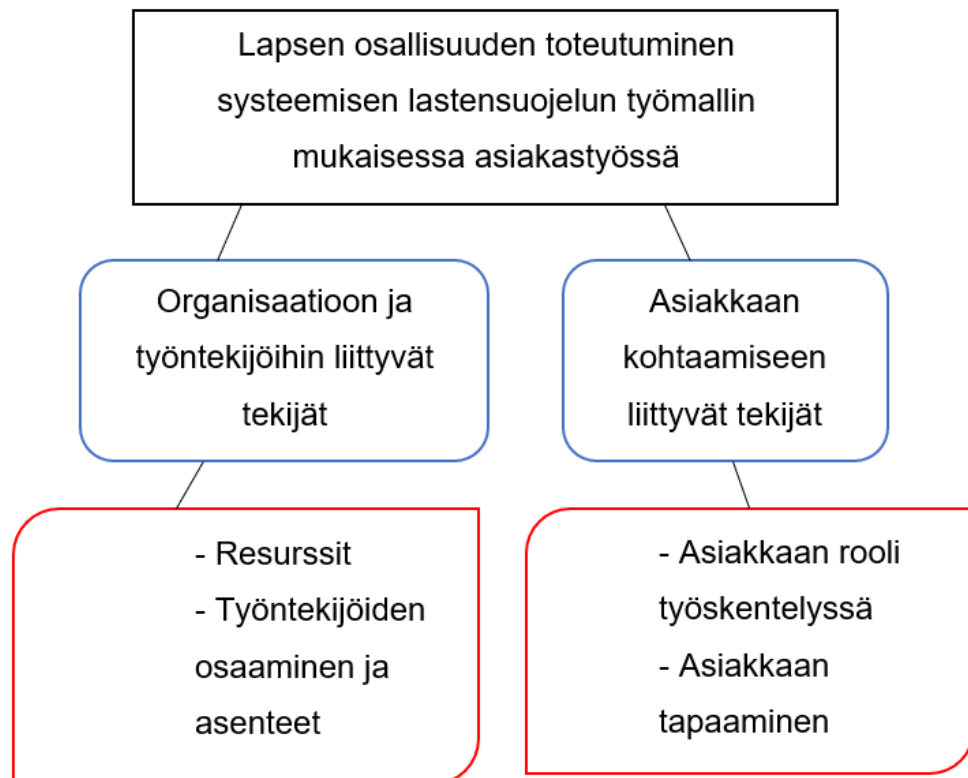
Taulukko 4. Esimerkki alaluokan muodostamisesta (Asiakasmäärät)

Alaluokkien yhdistely yläluokiksi vaati myös paljon yhteistä pohdintaa ja eri vaihtoehtojen punnitsemista, mutta lopulta yläluokkia muodostui neljä, ja ne ovat nimeltään resurssit, työntekijöiden osaaminen ja asenteet, asiakkaan rooli työskentelyssä sekä asiakkaan tapaaminen. Taulukossa 5 esitellään esimerkki yläluokan muodostumisesta. Yläluokat haluttiin tiivistää vielä kahteen lopulliseen pääluokkaan, jotka saivat nimekseen organisaatioon ja työntekijöihin liittyvät

tekijät sekä asiakkaan kohtaamiseen liittyvät tekijät. Kuviossa 1 on nähtävillä kaikki lopulliset ylä- ja pääluokat, ja liitteessä 3 esitellään pääluokan ”työntekijöihin liittyvät tekijät” analyysirunko.

Alaluokka	Yläluokka
Lapsen tapaaminen (20) Ympäristön merkitys kohtaamistilanteessa (2) Asiakassuhde (18)	Asiakkaan tapaaminen

Taulukko 5. Esimerkki yläluokan muodostamisesta (Asiakkaan tapaaminen)

Kuvio 1. Analyysissa muodostuneet ylä- ja pääluokat

9 Tulokset

9.1 Organisaatioon ja työntekijöihin liittyvät tekijät

Aineiston analyysin perusteella organisaatioon ja työntekijöihin liittyvät tekijät koostuvat kahdesta yläluokasta, jotka ovat resurssit, sekä työntekijöiden osaaminen ja asenteet. Tässä opinnäytetyössä aineiston analysoinnin jälkeen resurssit kattavat aikatauluhaasteet, asiakkaiden tapaamiseen käytettävän ajan, asiakasmäärät, työnjaon, resurssit, sekä kehittämistarpeet. Resursseihin liittyvät seikat nousivat esille kaikissa aineistossa jollain tapaa.

Asiakkaan tapaamiseen käytettävä aika tuli esiin kuudessa eri julkaisussa (Aaltio & Isokuortti 2019b, 101; Alhola 2021, 41; Hyvärinen 2018, 58, 70, 74; Kainulainen & Kokkonen 2021, 28, 32, 36–37; Koikkalainen 2020, 54; Mattila 2021, 60–61, 72), joissa esiin tuli useita erilaisia kokemuksia aiheen tiimoilta. Esiin nousi pääosin, ettei työntekijöiden kokemuksen mukaan systeemillä työskentelyllä ole ollut juurikaan vaikutusta siihen, miten asiakkaita tavataan. Kuitenkin eräässä julkaisussa mainittiin, että systeeminen työskentely on mahdollistanut aiempaa tiheämpää yhteydenpitoa asiakkaisiin. Esiin nousi myös useaan kertaan ajan puute, mikä tuottaa vaikeuksia lapsen tapaamiseen ja systeemisen työskentelyn toteuttamiseen. Osassa julkaisuista kuitenkin koettiin, että aikaa tapaamisille on nykyään enemmän. Aineistossa mainittiin myös, että kun aikaa on riittävästi systeemisen työskentelyn toteutukselle, tulee sekä yhteistyöstä, että keskustelusta laadukkaampaa. Kiire nähdään siis yhtenä suurimpana haasteena systeemisen toimintamallin mukaisessa työskentelyssä ja sen toteuttamisessa. Haasteellista on myös viikkokokouksien järjestäminen päiväsaikaan, sillä se on tuottanut asiakkaille osallistumishaluttomuutta.

Isona haasteena systeemisen toimintamallin mukaisen työskentelyn toteuttamisessa nähdään asiakasmäärät. Lähes kaikki julkaisut (Alhola 2021, 33, 41; Hyvärinen 2018, 70; Järvi & Lepola 2022, 34–35, 50, 67, 77; Kainulainen & Kokkonen 2021, 32, 36–37; Mattila 2021, 60, 61) ottivat asiakasmäärät jollain tapaa esiin. Lähes kaikissa julkaisuissa todettiin asiakasmäärien olevan liiallisia.

Suurien asiakasmäärien nähtiin tuottavan haasteita sekä mallin omaksumisessa että asiakkaiden tapaamisessa ja ajan käytössä. Kokemus oli, että pienempi asiakasmäärä mahdollistaisi asiakasosallisuuden lisäämistä sekä tukisi hyvän asiakassuhteen luomista. Aineiston perusteella koettiin jopa, ettei systeemisen mallin mukaista työskentelyä voitu omaksua tai toteuttaa ollenkaan suurien asiakasmäärien takia. Toiveena kuitenkin on, että systeeminen työskentely voisi pienentää asiakasmääriä ja eräässä julkaisussa asiakasmäärät olivatkin mallin myötä pienentyneet. Ratkaisuna muun muassa näihin edellä mainittuihin ongelmiin voitaisiin muutamana aineiston (Koikkalainen 2020, 48, 70; Mattila 2021, 60) mukaan pitää resurssien lisäämistä ja niin onkin jo lähdetty hiljalleen tekemään.

Alholan (2021) julkaisussa otettiin esille työnjaon merkitys työskentelyssä. Esiin tuotiin, että harkittu työnjako perhetyön ja sosiaalityöntekijän välillä mahdollistaisi lapsen tapaamisen lisääntymisen. Kokemuksena oli, että asiakkaan kuulluksi tuleminen mahdollistuisi parhaalla tavalla silloin, kun lapsilla ja vanhemmillä olisi eri työntekijät. Pohdintaa ja ajatuksia herätti kuitenkin lapsen kuulluksi tuleminen erot eri työntekijöiden kesken, sekä huoli sellaisen lapsen kuulluksi tulemisesta, jolla ei ole sosiaalihuollon lisäksi muita tukitoimia. (Alhola 2021, 34, 39–40, 42, 43–44.) Myös kehittämistarpeita nähtiin tämän aiheen ympärillä kahdessa julkaisussa (Alhola 2021, 37–38; Kainulainen & Kokkonen 2021, 36), joissa molemmissa esiin nousi lisäkoulutuksen tarve. Kokemuksena oli, että kehittämällä systeemistä työskentelyä voitaisiin osallisuutta lisätä.

Työntekijällä nähdään olevan useita eri mahdollisuuksia vaikuttaa asiakasosallisuuteen ja näitä keinoja tarkasteltiin kolmessa julkaisussa (Hyvärinen 2018, 51–52, 57, 62, 68–71, 74; Kainulainen & Kokkonen 2021, 31, 34–37; Mattila 2021, 58–59, 63). Kokemuksena oli, että työntekijä pystyy omalla työpanoksellaan vahvistamaan asiakasosallisuutta esimerkiksi rohkaisemalla asiakkaan omien mielipiteiden esiin tuomista tai kertomalla avoimesti asiakkaan oikeuksista ja vaikutusmahdollisuuksista. Tärkeäksi koettiin lapsen osallisuus- ja vaikuttamis- mahdollisuuksien vahvistamista esimerkiksi edistämällä lapsen tietoisuutta erilaisista työskentelytavoista ja tukemalla lapsen mahdollisuutta tuoda oma mielipiteensä esiin. Nähtiin myös, että työntekijän omat ominaisuudet, kuten ystävällisyys, empatia, kunnioitus ja inhimillisyys edistävät hyvää vuorovaikutusta.

Julkaisuissa todettiin, että myös kiinnittämällä huomiota omaan olemukseen osallisuutta voidaan vahvistaa. Asiakkaan omien kokemusten, toimijuuden, verkostojen sekä moniammatillisuuden hyödyntäminen olivat asioita, joiden nähtiin edistävän osallisuuden toteutumista. Julkaisuissa koettiin myös, että lapsi ja perhe tulee pitää työskentelyn keskiössä ja heille tulee antaa kannustimia, joiden avulla he voivat itse etsiä ratkaisuja ongelmiinsa ja näin ollen pääsevät olemaan osallisia. Julkaisuissa kävi kuitenkin ilmi, että aina asiakas ei tule kuuluksi tai houkutelluksi vuorovaikutukseen ja usein myös työntekijän oma energisyyden tai jopa kiinnostuksen puute voi johtaa yksipuoliseen vuorovaikutukseen ja vaikuttamiseen. Osallisuuden esteenä voi olla myös asiakkaan puolesta toimiminen.

Työntekijöiden suhtautuminen asiakkaaseen otettiin esiin kolmessa julkaisussa (Hyvärinen 2018, 53, 60–61, 69–72, 74–75; Koikkalainen 2020, 41; Mattila 2021, 58), joissa korostettiin asiakkaan kunnioitusta. Puhe asiakkaasta olikin muuttunut mallin käyttöönoton myötä kunnioittavammaksi ja perhettä halutaan aidosti pystyä tukemaan. Systeemisen toimintamallin myötä asiakas on nähty yhä aktiivisempänä toimijana. Julkaisuissa kävi ilmi, että työntekijöillä on vahva tahto muodostaa hyvä asiakassuhde ja välittää aitoa kiinnostusta asiakkaaseen. Myös asiakkaan asemaan asettuminen, sekä asiakkaan voimavarojen korostus ongelmien sijasta koettiin tärkeänä. Asiakkaaseen suhtautumisen lisäksi julkaisuissa (Hyvärinen 2018, 53, 72–73, 75, 77, 80–82; Kainulainen & Kokkonen 2021, 32; Koikkalainen 2020, 40, 70; Mattila 2021, 59, 62.) nousi esiin seikkoja, jotka käsittelevät työntekijöiden suhtautumista osallisuuteen. Asiakkaan osallisuutta ja tietoisuutta pidettiin julkaisuissa tärkeänä ja lisäksi koettiin, että nimenomaan systeeminen työskentely edistää ja lisää osallisuutta. Asiakasta pyrittiin myös tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan ottamaan mukaan viikkokokouksiin, sillä mukanaolo edistää asiakkaan mielipiteen ja kokemusten esiin tulemistä.

Asiantuntijakeskeisyys tuotiin Hyvärisen (2018) julkaisussa negatiivisena asiana. Julkaisussa nostettiin esiin, että systeeminen malli on liian työntekijäkeskeinen, mikä ei helpota työskentelyä. (Hyvärinen 2018, 50, 52.) Sen sijaan asiakkaan asiantuntijuus nähtiin hyvänä asiana, ja se tuotiin esille kahdessa

julkaisussa (Hyvärinen 2018, 58; Mattila 2021, 58, 72). Mallin käyttöönoton myötä asiakkaan asiantuntijuus ja asema on korostunut. Asiakkaan asiantuntijuutta korostamalla osallisuus ja asiakaslähtöisyys lisääntyy, mikä puolestaan vahvistaa asiakkaan ja työntekijän välistä yhteistyötä.

Aineistossa sivuttiin myös koko perheen huomiointia ja eri menetelmien yhdistämistä asiakastyöhön. Systeminen malli pyrkii ottamaan koko perheen huomioon ja kyseistä asiaa käsiteltiin kolmessa julkaisussa (Aaltio & Isokuortti 2019b, 134; Järvi & Lepola 2022, 47; Mattila 2021, 59). Koko perhe huomioimalla mahdollistetaan, että myös perheen hiljaisten jäsenten ääni saadaan kuuluksi ja näkyväksi. Myös yhä useampi työntekijä kertoo systemisen työskentelyn myötä asettavansa tavoitteet yhdessä lapsen sekä aikuisten kanssa. Kolmessa julkaisussa (Hyvärinen 2018, 70–71; Järvi & Lepola 2022, 35; Kainulainen & Kokkonen 2021, 29–30) käsiteltiin myös erilaisten menetelmien käyttöä työskentelyn tukena. Aineistosta käy ilmi, että systemisessä työskentelyssä käytetään erilaisia menetelmiä ja niillä voidaan ohjata ja helpottaa työtä.

9.2 Asiakkaan kohtaamiseen liittyvät tekijät

Asiakkaan kohtaamiseen liittyvät tekijät koostuvat asiakkaan roolista työskentelyssä sekä asiakkaan tapaamiseen liittyvistä seikoista. Kaikissa seitsemässä aineiston julkaisussa (Kainulainen & Kokkonen 2021, 28–30, 34–36; Alhola 2021, 42–43; Mattila 2021, 37, 62; Järvi & Lepola 2022, 45, 73; Aaltio & Isokuortti 2019b, 93, 134; Koikkalainen 2020, 65 & Hyvärinen 2018, 50–52, 67–68) käsiteltiin asiakkaan roolia systemisissä tiimeissä ja viikkokokouksissa. Asiakkaan osallistuminen viikkokokouksiin nähtiin pääasiassa toivottavana ja asiakkaan osallisuutta edistävänä sekä asiakkaan roolia korostavana asiana. Asiakkaiden osallistuminen viikkokokouksiin oli kuitenkin vaihtelevaa, johtuen muun muassa yleisestä toimintatavasta, tapauskohtaisesta harkinnasta sekä asiakkaiden motivaatiosta. Yhdessä julkaisussa korostettiin, että viikkokokousten toteuttaminen ilman asiakasta vaarantaa asiakkaan äänen kuulluksi tulemisen sekä vähentää asiakkaan tiedon merkitystä ja lisää täten epätasa-arvoa asiakkaan ja työntekijän välillä. Samassa julkaisussa esiin nousi mielipide, jonka mukaan

asiakastilanteen hoitaminen ilman asiakasta voi olla työntekijälle helpompi keino, mutta asiakasta kohtaan alistava ja suhdetta heikentävä ratkaisu. Toisaalta asiakkaan osallistuessa viikkokokouksiin haasteina koettiin esimerkiksi lapsen mahdollinen kuormittuminen tuntemattomien ihmisten käsitellessä hänen asioitaan sekä asioista puhumisen haasteet tiimin ollessa suuri. Pienempi tiimirakenne nähtiin helpompana lapsen näkökulmasta, mutta toisaalta suuren tiimikoon koettiin tarjoavan monta näkökulmaa lapsen edun edistämiseksi. Asiakkaan läsnäolon viikkokokouksessa nähtiin eräässä julkaisussa vähentävän työntekijöiden välistä reflektiota ja muistuttavan tällöin tavallista asiakastapaamista.

Asiakkaan rooliin työskentelyssä liittyen kahdessa julkaisussa (Kainulainen & Kokkonen 2021, 30, 34 & Alhola 2021, 38, 41–42) koettiin vanhemman menevän lapsen edelle työskentelyssä. Lapsia ja nuoria pyritään tapaamaan, mutta valitettavan usein työskentelyssä keskitytään aikuiseen. Vanhempien tarpeiden koettiin vievän tilaa lapsen tarpeilta ja lapsi on täten vaarassa ajatella työntekijöiden olevan pääasiassa vanhempia varten. Ratkaisuksi ehdotettiin erillisiä työntekijöitä lapselle ja vanhemmalle, jolloin kaikki osapuolet tulisivat kuulluksi. Viidessä julkaisussa (Alhola 2021, 44; Mattila 2021, 52; Järvi & Lepola 2022, 48; Koikkalainen 2020, 62 & Kainulainen & Kokkonen 2021, 35) nostettiin esiin lapsikeskeistä ja -lähtöistä työskentelyä, ja kokemukset lapsen roolista työskentelyssä vaihtelivat. Osasta julkaisuista ilmeni, ettei lapsen osallisuus ole lisääntynyt, ja lasta tulisi nostaa aiempaa vahvemmin työskentelyn keskiöön. Myös erivävyä mielipidettä esiintyi, ja työntekijät muun muassa kokivat heillä olevan tarpeeksi resursseja lapsilähtöisen työskentelyn toteuttamiseksi ja systeeminen toimintamalli koettiin lapsilähtöiseksi.

Asiakkaan rooliin työskentelyssä liittyy asiakkaan hyötyminen systeemisen toimintamallin käyttöönotosta, ja aihetta käsiteltiin kuudessa julkaisussa (Kainulainen & Kokkonen 2021, 29–30, 34–35; Järvi & Lepola 2022, 48; Aaltio & Iso-kuortti 2019b, 106; Mattila 2021, 58 & Alhola 2021, 38), joissa pääasiassa koettiin asiakkaan hyötynneen systeemisestä toimintamallista. Työntekijät kokivat, että asiakkaille on tarjoutunut uusia näkökulmia, he ovat tulleet paremmin kuulluksi ja saaneet laajempaa tukea sekä he ovat uskoneet työntekijöiden haluun

auttaa. Systeemisen toimintamallin koettiin lisänneen asiakkaiden valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa käsiteltäviin asioihin. Systeeminen malli koettiin osallisuutta ja hyvinvointia edistävänä sekä työskentely koettiin aiempaa läpinäkyvämmäksi. Yhdessä julkaisussa kuitenkin kyseenalaistettiin systeemisen toimintamallin konkreettisia hyötyjä asiakkaalle, ja esimerkiksi tuen järjestäminen lapsen toivomalla tavalla koettiin toisinaan haastavaksi.

Asiakkaan rooliin työskentelyssä sisältyy asiakkaan mahdollisuudet vaikuttaa osallisuuteen, ja kolmessa julkaisussa (Kainulainen & Kokkonen 2021, 31, 35; Hyvärinen 2018, 64 & Mattila 2021, 63) käsiteltiin kyseistä aihetta. Muun muassa asiakkaan aktiivisen osallistumisen, avun vastaanottamisen ja rehellisyyden koettiin olevan keinoja, joilla asiakkaat itse voivat vahvistaa asiakasosallisuutta. Haasteina koettiin asiakkaan ennakkoluulot, vuorovaikutukselliset ja tiedolliset ongelmat sekä vähemmän aktiiviseen rooliin tottuminen pitkässä asiakkuudessa.

Asiakkaan tapaamiseen liittyen neljässä julkaisussa (Kainulainen & Kokkonen 2021, 30–31, 34; Alhola 2021, 33–36, 43; Aaltio & Isokuorti 2019b, 101, 132 & Koikkalainen 2020, 41) käsiteltiin erikseen lapsen tapaamista. Julkaisuista kävi ilmi, että lasten tapaaminen koetaan tärkeänä ja lapsen näkemykset halutaan selvittää. Yhdessä julkaisussa korostettiin lasten ja nuorten tapaamisen merkitystä vanhemmista erillään asiakkuuden alussa. Lasta tavatessa tärkeänä koettiin ikätason huomioiminen sekä lapsen nostaminen työskentelyn keskiöön. Lupaa kysyvää työtettä pidettiin oleellisena, ja lapsen mielipiteen huomioimista kuitenkin painostamatta suurien päätösten tekoon korostettiin. Lapsen tapaamisen lisääntyvyydestä oli kahta eri näkemystä, sillä eräässä julkaisussa lapsen tapaaminen oli selvästi lisääntynyt, kun taas toisessa julkaisussa systeemisen toimintamallin käyttöönotolla ei kaikkien työntekijöiden kokemuksen mukaan ollut vaikutusta lapsen tapaamisten määrään. Yhdessä julkaisussa myös todettiin johtopäätösten tekemisen lapsen tapaamisen perusteella olevan haasteellista.

Asiakkaan tapaamiseen kytkeytyvää asiakassuhdetta käsiteltiin viidessä julkaisussa (Hyvärinen 2018, 51, 55–57, 59–61, 64; Mattila 2021, 61, 63; Järvi & Lepola 2022, 48; Kainulainen & Kokkonen 2021, 35 & Aaltio & Isokuorti 2019b,

134). Aineiston mukaan systeeminen toimintamalli vaatii hyvän asiakassuhteen syntymistä, mutta suhteen luomisessa näyttää ilmenevän useita eri haasteita. Systeemisen toimintamallin käyttöönoton myötä työntekijän ja asiakkaan suhteen nähtiin parantuneen muun muassa tihentyneiden asiakastapaamisten myötä. Myös lapsen luottamuksen työntekijää kohtaan nähtiin lisääntyneen, ja koska systeemillä toimintamallilla edistetään lapsen tilanteen huomioimista, asiakkaat ovat olleet kiinnostuneita yhteistyöstä. Hyvä vuorovaikutussuhde koettiin merkitykselliseksi asioista puhumisen helpottumisen vuoksi. Asiakassuhde elää asiakasprosessin aikana ja vaikka suhteen luominen yleensä lopulta onnistuu, ei yhteistyöhön asiakkaan kanssa aina päästä. Toimivaa asiakassuhdetta haittaaviksi tekijöiksi mainittiin esimerkiksi haasteet asiakkaan sitoutuneisuudessa, asiakkaan ennakkoluulot sekä asiakkaan kokemus huomiotta jäämisestä. Haasteita suhteen luomisessa on havaittu myös lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä, mutta useimmiten vanhempien kanssa. Helpoimmaksi yhteistyö koettiin silloin, kun huoli on asiakkaan ja työntekijän yhteinen. Asiakkaan kokemus omasta roolistaan koettiin merkittäväksi. Yhdessä julkaisussa huomioitiin myös ympäristön merkitys kohtaamistilanteessa, sillä kotoisa tila edesauttaa valta-asetelmien purkua.

10 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesti Suomessa työskentelevät työntekijät kokevat lapsen osallisuuden toteutuvan käytännön asiakastyössä. Tutkimustehtävänä oli tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää lastensuojelun systeemisen toimintamallin kehittämisessä erityisesti lapsen osallisuuden näkökulmasta. Tutkimuskysymykset olivat, millä keinoin lapsen osallisuuden toteutuminen varmistetaan, sekä mitä haasteita lapsen osallisuuden toteutumisessa tulee vastaan systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa työskentelyssä. Heti alkuun on sanottava, että vaikka analysoitavat julkaisut käsittelivät systeemisen lastensuojelun toimintamallia ja vastauksia tutkimuskysymyksiin löydettiin, jäimme pohtimaan, voiko aineiston perusteella tehdä selkeää tulkintaa siitä, mitkä

osallisuuden vaikuttavat tekijät koskettavat nimenomaan systeemisen lastensuojelun toimintamallia, ja mitkä sen sijaan pätevät lastensuojelun työkenttään kokonaisuudessaan ja jo ennen uudistusta. Fagerströmin (2016, 3) mukaan systeemisen lastensuojelun malli on otettu käyttöön, koska lastensuojelua on ollut tarve uudistaa kokonaisvaltaisesti. Täten lienee selvää, että lastensuojelussa ennen uudistusta on ollut paljon haasteita, eikä toimintamalli yksinään verrattain lyhyessä ajassa pysty niihin kaikkiin vastaamaan. Lastensuojelun työntekijät ovat myös varmasti työssään pohtineet lapsen osallisuuden toteutumista jo ennen systeemisen toimintamallin käyttöönottoa. Opinnäytetyössä saatiin kuitenkin vastauksia tutkimuskysymyksiin, ja pääosin systeeminen malli vaikuttaa edistäneen lapsen osallisuuden toteutumista, ja suurimmat haasteet lienevät sellaisia, jotka lastensuojelun työkentällä ovat vallinneet viimeiset vuodet ennen uudistusta.

Aineiston perusteella työntekijöillä on halua ja osaamista edistää lapsen osallisuutta käytännön asiakastyössä. Asiakkaiden aktiivista osallistumista työskentelyyn pidettiin hyvänä ja toivottavana asiana, vaikka kaikkialla asiakas ei olekaan osallistunut esimerkiksi viikkokokouksiin. Lapsen osallisuutta pyritään edistämään ottamalla koko perhe huomioon, nostamalla lasta työskentelyn keskiöön, tapaamalla lasta enemmän ja erikseen vanhemmista, kuulemalla lasta häntä koskevissa asioissa sekä tarjoamalla tietoa työskentelyn eri vaiheista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) mukaan edellä luetellut seikat ovat lapsen osallisuuden vahvasti liittyviä, ja niitä tulee noudattaa lastensuojelussa. Täten meitä jäi yhä kiinnostamaan, onko systeemisen toimintamallin käyttöönotto tuonut lisää konkreettisia keinoja lapsen osallisuuden edistämiseen. Päälimmäisenä analyysistä jäi mieleen työntekijöiden myönteinen suhtautuminen systeemiseen toimintamalliin ja sen myötä aito halu edistää lapsen osallisuutta.

Moniammatillinen työskentely ja asiakkaan verkostojen hyödyntäminen nähtiin niin ikään osallisuutta vahvistavana tekijänä, sillä laaja tiimityöskentely tuottaa monta näkökulmaa lapsen edun edistämiseksi. Suuren tiimikoon haitaksi sen sijaan koettiin, että lapsi saattaa kokea osallistumisen pelottavaksi ja asioista puhumisen haastavaksi monen ihmisen käsitellessä hänen asioitaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) mukaan lapsen osallisuuden liittyä vahvasti

lapsen mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta häntä koskevien asioiden käsitte-lyyn. Tämän opinnäytetyön aineistossa pohdittiinkin myös vaihtoehtoisia keinoja lapsen osallisuuden vahvistamiseen ilman lapsen fyysistä läsnäoloa viikkoko- kouksissa, kuten lapsen kanssa tiimissä käsiteltyjen asioiden läpikäynti jälkikä- teen tutun työntekijän kanssa.

Selvästi osallisuutta estävät tekijät vaikuttavat olevan resursseihin liittyviä, sillä sekä asiakasmäärät että asiakkaan tapaamiseen käytettävän ajan vähyys koe- taan suuriksi haasteiksi. Suurin osa aineistoista nosti esiin suuret asiakasmää- rät, mutta osassa julkaisuista koettiin systeemisen mallin kuitenkin vaikuttaneen positiivisesti asiakasmääriin jo lyhyellä aikavälillä. Niin ikään vähäinen aika asi- akkaiden tapaamiselle koettiin haasteeksi, mutta toisaalta joissain julkaisuissa asiakkaita oli pystytty systeemisen toimintamallin käyttöönoton myötä tapaa- maan entistä tiheämmin. Voisi siis toivoa, että muutaman vuoden päästä, kun malli on päässyt juurtumaan yhä useampaan paikkaan, voisivat asiakasmäärät olla entistä pienempiä ja näin ollen systeemistä mallia päästäisiin toteuttamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Aaltion & Isokuortin (2019a) mukaan systeemi- sen toimintamallin suositus sosiaalityöntekijän asiakasmäärälle on 20 asiakasta. Suuret asiakasmäärät eivät kuitenkaan tulleet yllätyksenä, sillä myös Lahtinen ym. (2017, 30) toteavat, että systeemisen mallin juurruttamisessa haasteita tuottavat lastensuojelun suuret asiakasmäärät, jotka ovat joissain kunnissa yhä 60–90 lasta yhtä sosiaalityöntekijää kohden. Systeemisen toimintamallin mukai- nen työ tällaisilla resursseilla ei ole mahdollista, ja työntekijöitä täytyy olla riittä- västi myös perhesosiaalityössä sekä ehkäisevässä työssä. (Lahtinen ym. 30.) Myös Fagerström (2016, 5) painottaa, että lastensuojelun sosiaalityö johtaa asiakasprosessia, ja täten sosiaalityölle on oltava tarpeeksi resursseja.

Resursseihin kiteytyen ja työn suunnitteluun liittyen osassa julkaisuista ehdotet- tiin työnjakoa siten, että lapsilla ja vanhemmilla olisi omat erilliset työntekijät. Esiin nousi myös muun muassa perheohjaajan ja sosiaalityöntekijän välisen yh- teistyön vahvistaminen. Lahtisen, Männisen & Raivion (2017, 21–22) mukaan systeemisessä työskentelyssä lapsen työntekijänä on sosiaalityöntekijä, joka on pääasiallisessa vastuussa lapsen asioista sekä lapsen osallisuuden toteutumise- sta, vaikka myös muu tiimi työskentelee lapsen asioiden parissa.

Vanhempien tai sijaisvanhempien kanssa työskentelee oma sosiaalityöntekijä, minkä lisäksi perheen kanssa voi työskennellä sosiaaliohjaajia tai perhetyöntekijöitä. Täten lapsen työntekijä luo luottamussuhteen erityisesti lapseen, kun taas vanhempien kanssa työskentelevä tavoittelee asiakassuhdetta pääasiallisesti vanhempien kanssa. Tarkoituksena on, että sekä lapsen että vanhemman työntekijät tapaavat tiiviisti yhteistyössä koko perhettä sekä verkoston jäseniä. (Lahtinen ym. 21–22.)

Myös Fagerströmin (2016) mukaan systeemisessä toimintamallissa työnjako on tehty selkeästi siten, että lapsen sosiaalityöntekijä edustaa lasta ja aikuisen sosiaalityöntekijä aikuista. Sosiaalityöntekijät tapaavat perhettä yhdessä ja lapsen sosiaalityöntekijä tapaa lasta tarvittaessa erikseen. Selkeällä työnjaolla pyritään edistämään lapsen äänen kuulumista sekä estämään lapsen ja aikuisen näkökulmien polarisoituminen. Vastakkainasettelu voi siirtyä myös työntekijöihin, jolloin ristiriidat perheessä voivat luoda ristiriitoja myös työntekijöiden välillä. (Fagerström 2016, 23.) Työnjako systeemisen lastensuojelun toimintamallissa vaikuttaa siis tarkkaan pohditulta ja perustellulta sekä ohjeistukset ovat selkeät. Olisikin mielenkiintoista tietää, miten työnjako sekä sosiaalityöntekijöiden että perhetyön välillä eri yksiköissä toteutetaan, ja miten sen avulla on onnistuttu konkreettisesti edistämään lapsen ja koko perheen osallisuutta käytännön asiakastyössä, sekä mitä haasteita ja onnistumisia yksiköissä on havaittu.

Oleellinen haaste lapsen osallisuuteen liittyen näyttäisi olevan työskentelyn keskittyminen aikuiseen. Opinnäytetyön aineistoa läpikäydessä pystyttiin toteamaan, että aineistoissa asiakas oli selvästikin usein aikuinen. Koska tämän opinnäytetyön aihe kosketti nimenomaan lapsen osallisuuden toteutumista, jouduttiin aineistoa tarkastelemaan kriittisesti, jotta juuri lapsen osallisuutta koskevat seikat kävisivät ilmi. Jo aineiston hakuvaiheessa havaittiin, että asiakasosallisuutta nimenomaan lapsen näkökulmasta käsitellään harmittavan vähän. Julkaisuja valittaessa sekä niitä analysoitaessa jouduttiinkin tekemään yllättävän paljon tulkintaa siitä, milloin asiakkaalla tarkoitetaan lasta, ja milloin aikuista. Kuten tuloksissa nousi vahvasti ilmi, lapsi jää työskentelyssä helposti vanhemman alle. Koemme tämän olevan asia, johon tulisi kiinnittää erityisen paljon huomiota. Lapsen osallisuuden näkökulma tutkittavissa julkaisuissa jäi

mielestämme vähäiseksi, ja tutkimuskysymyksiin olisi toivottu lisää vastauksia. Kuitenkin juuri siksi opinnäytetyön aihe koetaan ajankohtaiseksi, ja se, ettei tutkimuskysymyksiin saatu kovin laajasti vastattua osoittaa, että lapsen osallisuuden näkökulma vaatii vahvistusta sekä jatkotutkimuksissa että käytännön asiakastyössä lastensuojelun kentällä. Myös Fagerström (2016, 5) toteaa, että vaikka systeemisen toimintamallin toteutuksessa on alueellisia eroavaisuuksia, lapsilähtöisyyden tulee olla yksi kaikkien yksiköiden toimintaa määäävistä periaatteista.

11 Pohdinta

11.1 Opinnäytetyön prosessi

Molemmat opinnäytetyöntekijät suorittivat asiakastyön harjoittelun syksyllä 2021, ja systeemisen lastensuojelun toimintamalli oli vahvasti läsnä molemmissa harjoitteluissa. Kiinnostus systeemiseen työskentelyyn ja sen vaikutuksista lapsen osallisuuteen heräsi, ja opinnäytetyön aiheen valinta oli täten helppoa. Meitä kiinnosti tavata systeemisen mallin mukaisesti työskenteleviä ammattilaisia, ja alun perin tarkoituksenamme oli haastatella teemahaastattelun keinoin systeemisen lastensuojelun mallin mukaisesti työskenteleviä. Keväällä 2022 kartoitimme mahdollisia toimeksiantajia opinnäytetyötä varten, ja aloimme tehdä suunnitelmaa, jossa tutkintamenetelmänämme oli teemahaastattelu. Suunnitelma saatiin valmiiksi, mutta kesällä 2022 varmistui, ettei lähialueellamme löytynytäkään toimeksiantajaa, mikä hidasti opinnäytetyön prosessin etenemistä. Pettymyksestä selvittyämme päädyimme tällöin tulokseen, että kirjallisuuskatsaus olisi aikataulullisesti parempi vaihtoehto opinnäytetyön toteutukselle, joten päivitimme suunnitelmamme syksyllä 2022. Lokakuussa 2022 suunnitelmamme hyväksyttiin, ja ryhdyimme etsimään aiheeseemme sopivaa aineistoa.

Aineiston hakuvaihe tuntui aluksi haastavalta, sillä julkaisuja ei löytynyt kovinkaan paljoa, eivätkä ne olleet laadultaan kirjallisuuskatsausta vastaavia. Saimme kuitenkin opettajilta ehdotuksen valita tutkimusmenetelmäksi kirjallisuuskatsauksen sijaan laadullisen sisällönanalyysin, mikä ratkaisi lopulta aineistoa koskevat ongelmamme, sillä pystyimme tällöin hyödyntämään mitä tahansa julkaistua dokumenttia. Täten aineisto koostui seitsemästä julkaisusta, josta suuri osa oli opinnäytetöitä, joita kirjallisuuskatsauksessa emme olisi voineet hyödyntää. Aineiston valintaan käytimme paljon aikaa ja yhteistä pohdintaa, ja lopullisiin seitsemään julkaisuun olimme jokseenkin tyytyväisiä. Vaihe olisi ollut haastava ilman Karelia-ammattikorkeakoulun järjestämiä opinnäytetyöpajoja, sillä yhdessä pähkäillen emme ehkä olisi osanneet ratkaista aineiston hakuun liittyviä ongelmia. Suureksi tukea ja varmuutta antavaksi koimme myös Karelian kirjaston tiedonhaun ohjauksen, minkä pohjalta lähdimme tyytyväisin mielin analysoimaan valikoitunutta aineistoa.

Aineiston analyysivaihe paljastui mielenkiintoiseksi, vaikkakin aikaa vieväksi. Julkaisuihin perehtyminen ja oleellisen löytäminen paljastui työläämmäksi ja hitaammaksi kuin ehkä olimme alun perin ajatelleet. Vaihe tuntui kuitenkin selkeältä, ja etenkin luokitteluvaihe oli erityisen antoisa osa opinnäytetyöprosessia. Välillä kohdatessamme haasteita motivaatio alkoi hiipua, jolloin parityön merkitys korostui toden teolla, sillä yhdessä pohtien pääsimme aina lopulta etenemään analyysissa. Kun julkaisut oli lopulta luokiteltu, oli johtopäätösten tekeminen erittäin joutuisaa ja mielenkiintoista, sillä tunsimme aineiston läpikotaisin. Työnjako oli helppoa, ja täydensimme toinen toistemme ajatuksia hyvin. Ylipääntään parityöskentely toimi kohdallamme loistavasti, lukuun ottamatta väistämättömiä aikatauluhaasteita, jotka toisinaan hidastivat rutkastikin opinnäytetyön etenemistä.

11.2 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella uskottavuuden, eettisyyden ja luotettavuuden käsitteiden avulla. Nämä käsitteet ovat vahvasti kytkeytyneet toisiinsa ja yhden puuttuessa koko laadullisen tutkimuksen pohja

saattaa ontua. Jotta uskottavuus toteutuu, on oleellista, että tutkimuksen kohteena olevat henkilöt ja sen yleisö hyväksyvät laadullisen tutkimuksen tulokset oikeiksi, sekä he luottavat siihen, että tutkimusaineisto on kerätty ja analysoitu oikealla tavalla ja erityistä huolellisuutta noudattaen. (Juuti & Puusa 2020c, 168.) Opinnäytetyössämme otimme jatkuvasti huomioon eettiset vaiheet ja haasteet. Heti alussa tämä tarkoitti sitä, että olemme perehtyneet riittävästi systeemisen lastensuojelun toimintamalliin ja täten tiedämme, mitä lähdemme tutkimaan. Halusimme myös olla kriittisiä siitä, mistä ja minkälaisia lähteitä käytimme. Pyrimme siihen, että lähteemme ovat luotettavia ja ajankohtaisia, sekä teimme lähdeviite- ja lähdeluettelomerkinnät oikein. Oleellista oli, että teimme tarkkaa ja huolellista työtä dokumentoinnissa läpi opinnäytetyön.

Eettisiä periaatteita tulee noudattaa koko tutkimusprosessin ajan, jotta eettisyys toteutuu. Eettisyydessä oleellista on, että käytettyjä menetelmiä ja analyysitapoja voisi käyttää minkä tahansa tutkimuksen ohjenuorina. (Juuti & Puusa 2020c, 168.) Koska opinnäytetyömme aineisto ei sisältänyt yhtään tieteellistä tutkimusta, ei menetelmävalintaamme täten voitu kutsua kirjallisuuskatsaukseksi, vaan päädyimme käyttämään laadullista sisällönanalyysiä. Pystyimme kuitenkin hyödyntämään kirjallisuuskatsauksen vaiheita, mikä mielestämme lisää opinnäytetyömme luotettavuutta, sillä pelkästä laadullisen sisällönanalyysistä opinnäytetyön menetelmänä ei löytynyt juurikaan suoraa selkeää teoriaa. Mielestämme onnistuimme hyvin yhdistämään kirjallisuuskatsauksen yksiselitteiset ohjeet vastaamaan opinnäytetyötämme.

Luotettavuus ja eettisyys tuli tietenkin huomioida sekä opinnäytetyön aineiston valinnassa että analyysivaiheessa. Opinnäytetyömme luotettavuutta pystyimme lisäämään sillä, että käytimme paljon aikaa pohdintaan ja harkintaan siitä, mitä aineistoja ja lähteitä aiomme opinnäytetyöhömmme valita. Itse tutkimukseen valitut julkaisut olivat myös tarkkaan harkittuja ja niiden etsinnässä toteutettiin luomiamme sisäänotto ja poissulku kriteerejä. Lisäarvoa luotettavuuden näkökulmasta opinnäytetyön hakuvaiheeseen toi mielestämme myös Karelian kirjaston tarjoaman tiedonhakuohjauksen hyödyntäminen. Näin ollen pystyimme varmistumaan siitä, että julkaisut ovat luotettavia ja juuri tätä opinnäytetyötä vastaavia. Kuitenkin lopullinen aineisto koostui vain seitsemästä julkaisusta, mikä

oli vähemmän kuin olisimme alun perin toivoneet. Selvää on, että aineiston suurempi laajuus tarjoaisi kattavamman kuvan aiheesta ja olisi voinut mahdollistaa monipuolisempaa tulkintaa.

Aineiston analyysivaiheessa oli tärkeää toteuttaa tarkkaa pohdintaa ja analysointia siitä, miten ja mitä pelkistetään, jotta aineiston luotettavuus pystytään säilyttämään. Analyysiä tehdessämme luimme julkaisut useaan kertaan läpi, jotta pystyimme varmistumaan siitä, että opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin vastaavat fraasit ja tulokset oli otettu ylös. Näiden fraasien pelkistys tehtiin tarkkaa huolellisuutta ja pohdintaa käyttäen niin, että jokainen fraasi pitää sisällään alkuperäisen tarkoituksen pelkistuksen jälkeenkin. Näin pystyimme tältä osin varmistumaan opinnäytetyön luotettavuuden säilymisestä. Tätä samaa ajatusta ja huolellisuutta toteutimme myös muissa analyysin vaiheissa, joissa pelkistyksestä tehtiin alaluokkia sekä alaluokista yläluokkia ja vielä lopuksi yläluokista pääluokat.

Juutin & Puusan (2020c, 168) mukaan luotettavuudessa tutkijan tavoitteena on saada lukija vakuuttumaan hänen ammattitaidostaan. Tämä pitää sisällään sen, että tutkija on valinnut juuri oikeat ja perustellut menetelmät, sekä lähestymistavat, joita hän tutkimuksessaan käyttää. Luotettavuuden toteutuminen ei ole oleellista vain tutkimuksen tulosta tarkastellessa, vaan se tulee huomioida koko tutkimusprosessin ajan. (Juuti & Puusa 2020c, 168.) Vaikka olemmekin lopulta tyytyväisiä tämän opinnäytetyön menetelmälliseen valintaan, eli sisällönanalyysiin, olisi opinnäytetyöllemme lisäarvoa tuonut esimerkiksi yhden systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesti työskentelevän työntekijän haastattelun lisääminen kirjallisen aineiston oheen. Myös alkuperäinen suunnitelmamme toteuttaa opinnäytetyö teemahaastattelun keinoin olisi saattanut palvella tutkimustehtäväämme paremmin. Fagerströmin (2016, 3) mukaan systeemistä toimintamallia pitäisi arvioida nimenomaan kuulemalla lapsia ja perheitä, joten opinnäytetyömme olisi voinut tarjota systeemisen mallin kehittämisen näkökulmasta arvokkaampaa tietoa haastatteleamalla juuri asiakkaita.

Tähän opinnäytetyöhön valittu aineisto ei itsessään ole luotettavammasta päästä, sillä se koostuu suurilta osin opinnäytetöistä, joita ei yleensä suositella

käytettäväksi opinnäytetyön aineistona. Opinnäytetyömme aihe on kuitenkin sellainen, josta ei ole tehty vertaisarvioituja tutkimuksia, joten koimme perusteluksi tutkia aiemmin aiheesta tehtyjä opinnäytetöitä. Teimme kuitenkin aineiston hakuvaiheessa omien taitojemme rajoissa tulkintaa siitä, onko valittu julkaisu tarpeeksi luotettava, jotta pystymme hyödyntämään sitä sisällönanalyysiä tehdessä. Olemme lopulta tyytyväisiä kaikkiin valittuihin julkaisuihin, ja koimme niistä jokaisen vastanneen osaltaan tutkimuskysymyksiin.

Tuloksia ja johtopäätöksiä tehdessämme tarkastelimme jatkuvasti sekä analyysipolkuamme että alkuperäisiä julkaisuja. Koimme tärkeäksi, että alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset oli merkattu värikoodein, sillä alkuperäisen tiedon löytäminen osoittautui helpoksi. Viittasimme tuloksissa julkaisuihin, joista tieto on lähtöisin, minkä koemme lisänneen tulosten luotettavuutta ja helpottaneen johtopäätösten tekoa.

11.3 Ammatillinen kasvu

Omaa ammatillista kasvua koimme tapahtuvan läpi opinnäytetyön prosessin. Meille molemmille opinnäytetyön tekeminen itsessään oli uutta, joten prosessi luonnostaankin opetti opinnäytetyön tekemistä ja samalla pitkäjänteisyyttä, jota tämän opinnäytetyön tekemisessä välillä tarvittiin. Haasteilta ei työskentelyn edetessä vältytty, mutta vastoinkäymiset opettivat meille suuresti tutkimuksen tekemisestä, ja jos tulevaisuudessa teemme opinnäytetyötä toistamiseen, on sudenkuopat toivottavasti tämän myötä helpompi väistää. Onneksi vastoinkäymisiä ei tarvinnut kohdata yksin, ja koimme opinnäytetyön tekemisen kahdestaan muutenkin mielekkäänä. Parilta pystyi saamaan tukea ja oivalluksia vaikeissa tilanteissa, sekä tietyllä tavalla kaverin läsnäolo patisti tekemään opinnäytetyötä eteenpäin, vaikka aina ei olisikaan ollut intoa.

Opinnäytetyön prosessin lisäksi tämän opinnäytetyön tekeminen opetti paljon tutkimastamme aiheesta. Vaikka aiheemme rajautuikin nimenomaan lapsen osallisuuden toteutumisen näkökulmaan, opimme systeemisestä mallista kokonaisuudessaan todella paljon ja saimme molemmat uusia näkökulmia myös

tulevaisuudessa työskentelyyn. Käyttämämme lähteet ja tutkimamme julkaisut avasivat meille tarkasteltavan aiheen lisäksi muun muassa lapsen ja nuoren kohtaamiseen tarvittavasta osaamisesta, vanhempien kanssa työskentelystä sekä erilaisista menetelmistä ja niiden käytöstä. Aiomme ehdottomasti hyödyntää oppimaamme työelämässä. Myös erilaiset tutkimusmuodot tulivat tutuiksi opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa pohtiessamme sitä, mikä olisi juuri meidän opinnäytetyöhömme sopiva tutkimusmenetelmä. Menetelmien läpikäyminen yhdessä oli hyvin antoisaa, ja yhdessä puurtaminen ja ideoiden pallottelu tuotti suurta oppia.

11.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusideat

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää lastensuojelun systemisen toimintamallin kehittämisessä. Tavoitteeseen pyrimme koko opinnäytetyöprosessin ajan, ja mielestämme jossain määrin siinä onnistuimmekin. Kokosimme yhteen tutkimamme aineiston pääkohdat, ja löysimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Kuten monesti todettu, aikuisen kanssa työskentely kuitenkin ohittaa monesti lapsen työskentelyn keskiöstä, ja sama ilmiö oli havaittavissa jo aineistoa etsiessä, sillä lapsen sijasta julkaisuissa puhuttiin usein vain asiakkaasta, ja usein asiakas tarkoitti selvästi aikuista. Mielestämme tämä korostaa näkökulmaa, jossa lapsi meinaa toisinaan unohtua työskentelystä, ja koemme tämän tiedon olevan erittäin arvokas systemisen toimintamallin kehittämisessä. Voisikin siis sanoa, että merkityksellisin tieto, mitä tämä opinnäytetyö tarjoaa, on se, että aihe vaatii lisää tutkimuksia, joissa lapsen osallisuutta ei vain sivuta, vaan käsitellään pääasiallisena aiheena.

Kuten tässä opinnäytetyössä on monesti nostettu esiin, työntekijöiden kokemuksia lapsen osallisuuden toteutumisesta on löydettävissä verrattain vähän. Aihe on tuore ja ajankohtainen, ja tutkimuksia systemisen lastensuojelun toimintamallista julkaistaan varmasti lähivuosina runsaasti. Jo nyt löydettävissä on esimerkiksi opinnäytetöitä, joita ei ollut julkaistu opinnäytetyöprosessia aloittaessamme. Täten melkein mikä tahansa systemistä mallia kuvaava tutkimus tuo

varmasti lisäarvoa sekä systeemisen toimintamallin parissa työskenteleville kuin myös sen kehittäjille ja siitä opiskeleville.

Koska lapsen osallisuus on lähellä sydäntämme, toivoisimme jatkossa näkemämme tutkimuksia sekä työntekijöiden mutta erityisesti myös lasten itsensä näkökulmasta. Systeemisen toimintamallin mukainen työskentely näyttäyty toteutuvan hieman eri tavoin eri alueilla, ja siksi mielestämme yksittäistenkin yksiköiden työntekijöiden ja asiakkaiden kokemukset olisivat erittäin tärkeitä systeemisen lastensuojelun kehittämisen kannalta. Olemme kiinnostuneet kaikesta toimintamalliin liittyvästä, ja jatkossa työelämään siirtyessä tulemme taatusti seuraamaan mallin juurruttamista ja kehittämistä. Toivomme, että lapsen ääni tulisi jatkossa entistä enemmän kuuluviin myös käytännön työssä, mutta erityisesti organisaatioiden ja koko valtakunnan tasolla.

Lähteet

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019a. Systeemisen lastensuojelu toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. THL. Työpaperi 33/2019. [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6pa-
peri%2033%20Systeemisen%20lastensuojelun%20toimintamal-
lin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?se-
quence=4&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6pa-
peri%2033%20Systeemisen%20lastensuojelun%20toimintamal-
lin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?se-
quence=4&isAllowed=y). 25.2.2022.
- Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019b. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilo-
tointi – Valtakunnallinen arviointi. THL. Raportti. [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_ISBN_978-952-343-289-
5.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_ISBN_978-952-343-289-
5.pdf?sequence=1&isAllowed=y). 4.4.2023.
- Ahjojarju, K. & Mahlamäki, J. 2021. Kun näkökulma muuttuu, muutos voi alkaa. Systeeminen lastensuojelun toimintamalli perhetyössä Tampereen läntisellä alueella. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosionomin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. [https://www.theseus.fi/bitstream/han-
dle/10024/497880/Ahjojarju_Kia_Mahlamaki_Johanna.pdf?se-
quence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/han-
dle/10024/497880/Ahjojarju_Kia_Mahlamaki_Johanna.pdf?se-
quence=2&isAllowed=y). 9.9.2022.
- Alhola, E. 2021. Lapsen kuulluksi tuleminen systeemisessä lastensuojelussa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. [https://www.theseus.fi/bitstream/han-
dle/10024/505710/Alhola_Eva.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/han-
dle/10024/505710/Alhola_Eva.pdf?sequence=2&isAllowed=y). 4.4.2023.
- Civil, T., Abrahamsson, O., Mäki-Fossi, S. & Miettunen N. 2019. Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. THL. Työpaperi 34/2019. [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/han-
dle/10024/139077/TY%c3%96_2019_34%20s.pdf?se-
quence=4&isAllowed=y](https://www.jul-
kari.fi/bitstream/han-
dle/10024/139077/TY%c3%96_2019_34%20s.pdf?se-
quence=4&isAllowed=y). 25.2.2022.
- Fagerström, K. 2016. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. THL. Työpaperi 42/2016. [https://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence=1). 2.4.2023.
- Granfelt, R. 1993. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Haarala, J. 2018. Systeeminen lastensuojelu? Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä muuttuvasta organisaatiosta. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Maisterintutkielma. [https://jyx.jyu.fi/bitstream/han-
dle/123456789/60587/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-
201812135100.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://jyx.jyu.fi/bitstream/han-
dle/123456789/60587/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-
201812135100.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
- Hyvärinen, T. 2018. Asiakassuhteisiin syvyyttä systeemisellä lastensuojelulla – Työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia lastensuojelun vuorovaikutuksesta. Lapin yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. [https://lauda.ulapland.fi/bitstream/han-
dle/10024/63467/Hyv%E4ri.Tarja.pdf?sequence=1](https://lauda.ulapland.fi/bitstream/han-
dle/10024/63467/Hyv%E4ri.Tarja.pdf?sequence=1). 4.4.2023.

- Juuti, P. & Puusa, A. 2020a. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, 9–19. Adobe Digital Editions.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020b. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, 138–152. Adobe Digital Editions.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020c. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, 166–168. Adobe Digital Editions.
- Järvi, L. & Lepola, M. 2022. Lastensuojelun systeeminen toimintamalli – Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja mallin toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Maisterintutkielma. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/81875/URN:NBN:fi:jyu-202206203484.pdf?sequence=1>. 4.4.2023.
- Kainulainen, M. & Kokkonen, I. 2021. Asiakasosallisuus systeemissä lastensuojelussa työntekijöiden näkökulmasta. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/501654/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6%20Kainulainen_Kokkonen_2021.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Kangas, U. 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Koikkalainen, M. 2020. Lastensuojelun systeemisen toimintamallin käyttöönotto – Työntekijöiden näkökulma toimintamallin käyttöönottoon ja sitä edistäviin ja estäviin tekijöihin. Savonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345684/Koikkalainen_Mervi.pdf?sequence=2. 4.4.2023.
- Lahtinen, P., Männistö, L., & Raivio, M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Työpaperi 7/2017. Helsinki: THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 25.2.2022.
- Lastensuojelun keskusliitto. 2021. Pienten lasten turvallinen osallisuus. Verkkojulkaisu 6/2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/lskl-Pienten-lasten-turvallinen-osallisuus.pdf>. 4.4.2023.
- Lastensuojelun keskusliitto. 2022. Osallisuus kuuluu kaikille. <https://www.lskl.fi/osallisuus/> 10.3.2022.
- Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Mattila, L. 2021. Työntekijöiden kokemuksia systeemisestä toimintamallista lastensuojelutyössä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/493326/Mattila_Linda.pdf?sequence=2. 4.4.2023.
- Mikkola, M. 2004. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niela-Vilén, H. & Hamari, L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, M. (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Juvenes Print, 23–33.

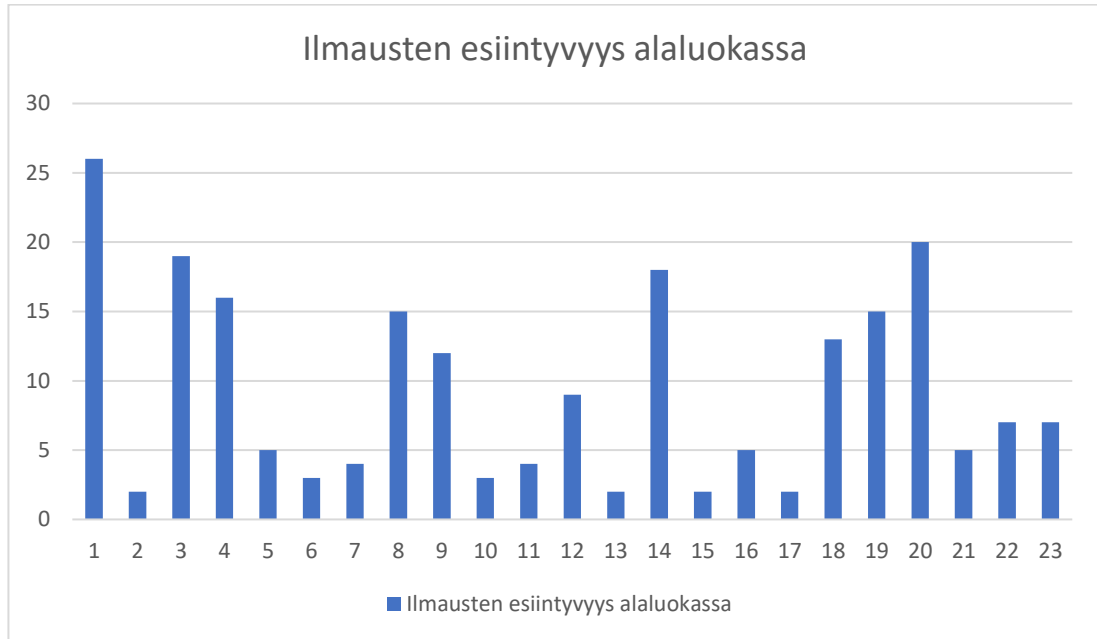
- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Reivinen, J. & Vähäkylä, L. 2013 Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Elibris e-kirja.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteiden sovelluksiin. Vaasan yliopisto. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 18.10.2022.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. Adobe Digital Editions. Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, M. (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Juvenes Print, 9.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf. 19.4.2023
- Suomen sosiaali ja terveys ry. 2018. Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. <https://www.soste.fi/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/> 4.4.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Systemisen lastensuojelun levittäminen ja juurruttaminen (SyTy!). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/systemisen-lastensuojelun-levittaminen-ja-juurruttaminen-syty->. 25.2.2022.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetuksessa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet> 10.3.2022.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022a. Systeminen toimintamalli lastensuojelussa. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeminen-toimintamalli-lastensuojelussa>. 4.4.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022b. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>. 4.4.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022c. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>. 27.1.2022.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Lapsen osallisuus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> 4.4.2023.
- Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus. Adobe Digital Editions.

Opinnäytetyön tutkimusaineistoksi valittu aineisto

1	Nimi	Tekijät ja vuosi	Tyyppi	Hakukone
	Asiakasosallisuus systeemisessä lastensuojelussa työntekijöiden näkökulmasta	Kainulainen, M. & Kokkonen, I. 2021	Opinnäytetyö, AMK	Google Scholar
Opinnäytetyö, jossa kuultu systeemisen toimintamallin mukaisesti työskenteleviä työntekijöitä verkkopohjaisen kyselyn avulla.				
2	Asiakassuhteisiin syvyyttä systeemillä lastensuojelulla – Työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia lastensuojelun vuorovaikutuksesta	Hyvärinen, T. 2018	Pro gradu -tutkielma	Finna
Laadullinen tutkimus, jossa pyritti selvittämään ryhmähaastattelun keinoin systeemisen lastensuojelun toimintamallin työntekijöiden kokemuksia siitä, mitä asiakastyön vuorovaikutus ja dialogisuus ovat sekä lisätä ymmärrystä dialogisuudesta.				
3	Lapsen kuulluksi tuleminen systeemisessä lastensuojelussa	Alhola, E. 2021	Opinnäytetyö, AMK	Google Scholar
Laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena selvittää puolistrukturoidun teemahaastattelun keinoin, miten lapsi tulee kuulluksi lastensuojelun avoimuudessa, jossa työskennellään systeemisen toimintamallin mukaisesti.				
4	Työntekijöiden kokemuksia systeemisestä toimintamallista lastensuojelutyössä	Mattila, L. 2021	Opinnäytetyö, AMK	Google Scholar
Selvitetty työntekijöiden kokemuksia systeemisen mallin käyttöönotosta Webropol-kyselylomakkeen avulla. Aineisto analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.				
5	Lastensuojelun systeemin toimintamalli – sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja mallin toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä	Järvi, L. & Lepola, M. 2022	Pro gradu -tutkielma	Finna
Selvitetty sosiaalityöntekijöiden kokemuksia systeemisestä toimintamallista. Tutkittu, kuinka viikoittainen systeeminen viikkokokous toimii sekä toteutetaanko mallin ydinelementtejä toimintaperiaatteiden tavoin.				
6	Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi – Valtakunnallinen arviointi	Aaltio, E. & Isokuorti, N. 2019	Raportti	Melinda
Arviointi systeemisen toimintamallin pilotoinnista vuosilta 2017–2018. Kerätty kyselyaineistoa mallin kouluttajilta ja esimiehiltä sekä työntekijöiltä ja asiakkailta. Kyselyaineistoa täydennetty haastatteluilla.				

7	Lastensuojelun systeemisen toimintamallin käyttöönotto – Työntekijöiden näkökulma mallin käyttöönottoon ja sitä edistäviin ja estäviin tekijöihin	Koikkalainen, M. 2020	Opinnäytetyö, YAMK	Finna
Tutkittu Siun soten alueella systeemisen mallin parissa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia toimintamallin käyttöönotosta sekä käyttöä edistävästä ja estävistä tekijöistä ryhmähaastattelun keinoin.				

Aineistosta valittujen ilmausten esiintyvyyden esiintyvyyden alaluokissa

1. Työntekijän mahdollisuudet vaikuttaa asiakasosallisuuteen (26)
2. Aikatauluhaasteet (2)
3. Asiakkaiden tapaamiseen käytettävä aika (19)
4. Asiakasmäärät (16)
5. Työnjako (5)
6. Resurssit (3)
7. Kehittämistarpeet (4)
8. Asiakkaan osallistuminen viikkokokoukseen (15)
9. Tiimityöskentely ilman asiakasta (12)
10. Asiakkaan asiantuntijuus (3)
11. Koko perheen huomiointi (4)
12. Asiakkaan hyötyminen (9)
13. Asiantuntijakeskeisyys (2)
14. Asiakassuhde (18)
15. Tiimirakenteen koko (2)
16. Menetelmät (5)
17. Ympäristön merkitys kohtaamistilanteessa (2)
18. Työntekijöiden suhtautuminen asiakkaaseen (13)
19. Työntekijöiden suhtautuminen osallisuuteen (15)
20. Lapsen tapaaminen (20)
21. Vanhempi menee lapsen edelle (5)
22. Lapsikeskeisyys (7)
23. Asiakkaan mahdollisuudet vaikuttaa osallisuuteen (7)

Analyysirunko (Organisaatioon ja työntekijään liittyvät tekijät)

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
<p>Aikatauluhaasteet vaikuttavat osallistumishalukkuuteen</p> <p>Aikatauluhaasteet estävät osallistumista</p>	Aikatauluhaasteet (2)	Resurssit	Organisaatioon ja työntekijään liittyvät tekijät
<p>Aikaa tavata lapsia ei ole tarpeeksi</p> <p>Lapsia ei ehditä nähdä tarpeeksi</p> <p>Lasten tapaamiseen ei tarpeeksi aikaa</p> <p>Resurssipulasta seurannut ajanpuute</p> <p>Ajanpuute haaste suhteen luomiselle</p> <p>Kiire on suuri haaste</p> <p>Ajanpuutteen tai kiireen vuoksi asiakasta ei ehditä tapaamaan tarpeeksi usein</p> <p>Työntekijöillä ei tarpeeksi aikaa asiakkaiden kohtaamisen lisäämiseen ja osallisuuden vahvistamiseen</p> <p>Systemisen työmallin myötä enemmän aikaa tapaamisiin</p> <p>Kohtaamisille enemmän aikaa</p> <p>Aikaa varataan yhteydenpitoon entistä enemmän</p> <p>Riittävä aika edistää hyvää keskustelua</p> <p>Ajan ja rauhan merkitys kohtaamisessa</p> <p>Asiakkaan tapaaminen ei lisääntynyt</p> <p>Asiakasta on tavattu tai pidetty tiheämmin yhteyttä systemisen ajattelun myötä</p> <p>Systeminen työmalli on lisännyt työntekijöiden yhteydenpitoa asiakkaisiin</p> <p>Useat tapaamiset ja asiakasprosessin eteneminen tukevat yhteistyötä</p>	Asiakkaiden tapaamiseen käytettävä aika (19)		

<p>Systeeminen toimintamalli edellyttää säännöllisiä ja tiheitä tapaamisia</p> <p>Systeeminen työskentely on lisännyt perheen luona tapahtuvaa työtä</p>			
<p>Kohtuullisempi asiakasmäärä helpottaisi asiakassuhteiden syventämistä, työntekijöiden tavoitettavuutta, palvelujen kehittämistä sekä parantaisi asiakasosallisuutta</p> <p>Vähempi asiakasmäärä toisi lisää aikaa asiakassuhteen luomiseen</p> <p>Asiakkaita on liikaa työntekijöitä kohden</p> <p>Vähempi asiakasmäärä toisi enemmän aikaa tapaamisiin</p> <p>Asiakasmäärien hallinta edistäisi osallisuutta</p> <p>Suuret asiakasmäärät haittaavat lapsien tapaamista</p> <p>Suuret asiakasmäärät ja resurssit ovat suuri haaste</p> <p>Suuret asiakasmäärät aiheuttavat työntekijän ajautumista kauemmas asiakkaasta</p> <p>Hyvän suhteen luominen edellyttää kohtuullista asiakasmäärää</p> <p>Pienemmät asiakasmäärät edistäisivät osallisuutta</p> <p>Työntekijät eivät ehdi käyttämään menetelmiä asiakasmäärän takia</p> <p>Suuret asiakasmäärät vaikeuttavat systeemistä työskentelyä</p>	<p>Asiakasmäärät (16)</p>		

<p>Nykyisillä asiakasmää- rillä systeeminen työ- skentely on lähes mahdo- tonta Suuret asiakasmäärät vaikuttavat myös mallin omaksumiseen Systeeminen työsken- tely voisi mahdollisesti pienentää asiakasmää- riä Systeeminen työmalli on vähentänyt kiirettä asia- kasmäärien laskettua</p>			
<p>Lapsen kuulemisen erot eri työntekijöiden kes- ken Työnjako perhetyön ja sosiaalityöntekijän välillä mahdollistaisi sosiaali- työntekijän mahdolli- suutta tavata lapsia enemmän Lapsilla ja vanhemmilla omat työntekijät mahdol- listaisivat tasavertaista kuulluksi tulemistä Oma vuorovaikutustyön- tekijä tiimissä Huoli sellaisen lapsen kuulluksi tulemisesta, jolla ei ole lastensuoje- lun lisäksi tukitoimia, sillä lapsi on tällöin sosi- aalityöntekijän varassa</p>	Työnjako (5)		
<p>Resurssit ovat vaikutta- neet siihen, ettei syste- eminen työskentely ole kaikkialla mahdollista Resursseja tulisi lisätä, jotta asiakkaan kohtaa- miseen ja vuorovaiku- tukseen voitaisiin pa- nostaa Resursseja on lisätty</p>	Resurssit (3)		
<p>Systeemisen työskente- lyn kehittäminen edis- täisi osallisuutta Koulutus ja toiminnan yhtenäistäminen Lisää koulutusta Tarvetta kehitykselle</p>	Kehittämistarpeet (4)		

<p>Työntekijän työpanoksella voidaan vahvistaa asiakasosallisuutta</p> <p>Työntekijä voi tukea asiakasosallisuutta rohkaisemalla ajatusten esiintuomista sekä informoimalla oikeuksista ja vaikutusmahdollisuuksista</p> <p>Työntekijän ystävällisyys, empatia, kunnioitus ja inhimillisyys edistävät dialogisuutta</p> <p>Asiakasosallisuutta vahvistaa tarvittaessa asiakkaan verkoston hyödyntäminen</p> <p>Moniammatillisen työkentelyn hyödyntäminen</p> <p>Asiakas ei tule kuulluksi tai houkuteluksi vuorovaikutukseen</p> <p>Energisyyden ja kiinnostuksen puute voi johtaa yksipuoliseen vaikuttamiseen</p> <p>Työntekijä säätelee jaksamistaan</p> <p>Osallisuutta edistetään korostamalla lapsen ja perheen kokemuksia ja toimijuutta.</p> <p>Annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tavoitteisiin</p> <p>Asiakas pidetään työn keskiössä</p> <p>Perheitä kannustetaan pohtimaan syvällisemmin ja etsimään ratkaisuja ongelmiinsa, jolloin he saavat mahdollisuuden osallisuuteen, vastuuseen ja valtaan omasta elämästään</p> <p>Asiakkaan puolesta toimiminen voi heikentää osallisuutta</p> <p>Asiakkaan olotilan ja kokemuksen huomioiminen tärkeää turvallisen olon takaamiseksi</p> <p>Läsnäolon, kuuntelemisen ja reflektion merkitys kuulluksi tulemisessa</p>	<p>Työntekijän mahdollisuudet vaikuttaa asiakasosallisuuteen (26)</p>	<p>Työntekijöiden osaaminen ja asenteet</p>	
--	---	---	--

<p>Vuorovaikutuksen tuke- minen näyttämällä kiin- nostusta ja fokusoimalla puhetta Asiakkaan kohtaami- seen valmistaudutaan ja välitetään tunnetta kii- reettömyydestä Omaan olemukseen huomion kiinnittäminen Työntekijä voi tukea asiakasta reflektion avulla Työntekijä velvollinen huomioimaan lapsen mielipiteen ja varmista- maan lapsen mahdolli- suuden päättää Työntekijän mahdollis- tettava lapsen äänen esiin tuominen, lapsen mielipiteen huomioimi- nen ja lapsen kanssa keskustelu Työntekijän priorisoitava lapsen etu Lapsen täytyy olla tietoi- nen työskentelyn ta- voista Asiakasosallisuuteen liit- tyy lapsen mielipiteiden ja tarpeiden huomiointi Asiakkaan tietoisuus työskentelyn vaiheista edistää luottamusta Asiakkaan kuulemisen laiminlyönti tuottaa haasteita</p>			
<p>Asiakasta kunnioitetaan, kuulemista pidetään tär- keänä ja perhettä tue- taan voimavarojen ja muutostarpeiden löytä- misestä Asiakkaan entistä aktii- visempää roolia pide- tään tärkeänä Työntekijöillä tahto ja kykyä luoda asiakas- suhde Työntekijöillä tahto välit- tää aitoa kiinnostusta Työntekijät ovat kiinnos- tuneita asiakkaasta ja he pyrkivät asettumaan asiakkaan asemaan</p>	<p>Työntekijöiden suh- tautuminen asiak- kaaseen (13)</p>		

<p>saavuttaakseen kokonaisvaltaisen ymmärryksen Inhimillinen asenne asiakkaita kohtaan Asiakkaan asemaan asettuminen Taito osoittaa kiinnostusta ja ilmentää asiakkaan mielipiteen merkitystä Systemisessä työtöteessä asiakassuhdetta pidetään tärkeänä Asiakasta halutaan voimaannuttaa Systemisessä lastensuojelussa asiakasta kunnioitetaan Asiakasta ei tulkiteta vain ongelmien kautta, vaan voimavaroja painotetaan Mallin myötä puhe asiakkaasta muuttunut kunnioittavammaksi</p>			
<p>Asiakkaan osallisuutta ja tietoisuutta pidetään tärkeänä Asiakkaiden osallistamista odotetaan Asiakaskeskeisyys ei ohita asiantuntijuutta Osallisuus merkittävää dialogisuudessa Asiakkaan luottaessa osallisuuteensa, dialogisuus onnistuu paremmin Osallisuus huomioidaan systemisessä työskentelyssä Valta estää osallisuutta Perheen mielipiteet ja kokemukset pyritään selvittämään ja ottamaan mahdollisuuksien mukaan huomioon päätöksenteossa Asiakkaiden mukaan ottaminen viikkokokouksiin odotettua Asiakkaiden ja yhteistyötahojen osallistumista pidetään tärkeänä Asiakkaan osallistuminen viikkokokoukseen toistaiseksi epäilyttä Systemiset, lapsilähtöiset,</p>	<p>Työntekijöiden suhtautuminen osallisuuteen (15)</p>		

<p>ihmissuhdeperusteiset ja osallisuutta lisäävät elementit koetaan tärkeiksi</p> <p>Työntekijät pitävät systemisen toimintamallin vahvuutena asiakkaan huomioimisen sekä mielipiteen selvittämisessä, että päätöksenteossa</p> <p>Lapsi- ja asiakaslähtöisyys, kuten osallisuus ja vuorovaikutus nähtiin hyvänä asiana ja se oli-kin lisääntynyt työskentelyn edetessä</p> <p>Systeeminen työskentely hyvä keino parantaa osallisuutta</p>			
<p>Kysymyksillä ohjaaminen</p> <p>Kommunikaatiota helpottavat apuvälineet työn tukena</p> <p>Apuvälineiden hyödyntäminen keskustelussa</p> <p>Työntekijät käyttivät useita eri menetelmiä systemisessä työskentelyssä</p> <p>Toisen asemaan asettuminen sekä ajan, tilan, ympäristön ja työkalujen huomioiminen</p>	Menetelmät (5)		
<p>Asiantuntijakeskeisyys ei helpota työskentelyä</p> <p>Systeeminen malli liian työntekijäkeskeinen</p>	Asiantuntijakeskeisyys (2)		
<p>Asiakkaan asema ja asiantuntijuus korostuneet</p> <p>Yhteistyön vahvistamiseen pyritään asiakkaan huomioimisella, kuulemisella, ymmärryksen antamisella sekä asiakkaan asiantuntijuuden ja kiinnostuneisuuden osoittamisella</p> <p>Asiakaslähtöisyys ja osallisuus näyttäytyy asiakkaan tiiviimmällä mukaan ottamisella ja heidän asiantuntijuidensa korostamisena</p>	Asiakkaan asiantuntijuus (3)		

<p>Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan systeeminen malli ottaa perheen huomioon kokonaisuutena</p> <p>Koko perheen kuuleminen ottaen huomioon hiljaisemmatkin perheenjäsenet</p> <p>Koko perheen ja verkostojen kuuleminen ja näkökulmien huomioiminen</p> <p>Yhä useampi raportoi asettavansa tavoitteet yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa</p>	<p>Koko perheen huomiointi (4)</p>		
--	------------------------------------	--	--